

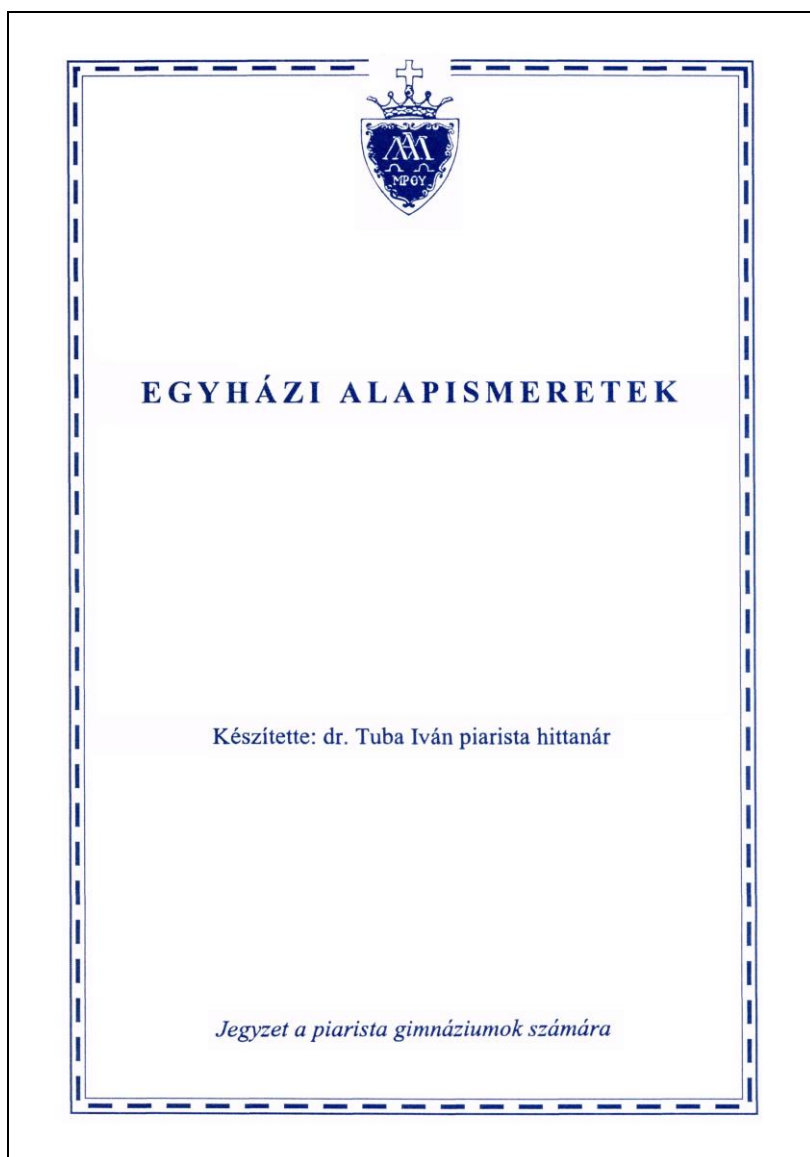
Tuba Iván

Egyházi alapismeretek

Jegyzet a piarista gimnáziumok számára

Mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Tuba Iván
Egyházi alapismeretek
Jegyzet a piarista gimnáziumok számára

Nihil obstat.
Budapest, die 1. Augusti a. 1999.
Dr. Adalbertus Fila
censor deputatus

Imprimi potest Nr. 236/1999.
Budapest, die 4. Augusti a. 1999.
Dr. Aemilius Kállay
provincialis

ISBN 978-615-80792-7-3

Kiadó: Felsővályi Ákos

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című gimnáziumi jegyzet elektronikus kiadása. A jegyzetet a budapesti Piarista Gimnázium jelentette meg 1999-ben. Az elektronikus kiadás a Piarista Rend magyarországi tartományfőnökének az engedélyével készült. Az elektronikus kiadást szabadon lehet használni lelkipásztori célokra. Minden szerzői jog a Piarista Rendé.

Tuba Iván gimnáziumi hittan jegyzetei

Egyházi alapismeretek
Lelkiélet és liturgia
A katolikus hit rendszere
Keresztény erkölcsstan
Az üdvösség története
A keresztény hit megalapozása és védelme

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó	6
Bevezetés: Mi az Egyház?.....	7
Az Isten népe	8
A krisztushívők	8
Az Egyház tagjai	8
A klerikusok.....	8
A klerikusok képzése.....	9
Az Egyház hierarchikus fölépítése.....	10
A világegyház vezetése	10
Az egyházmegye	10
A Magyar Katolikus Egyház.....	10
Az egyházmegyék belső rendje.....	11
Az egyházközségi élet	11
A megszentelt élet.....	13
A megszentelt élet intézményei	13
A szerzetesek élete	13
Férfi szerzetek	14
Női szerzetek.....	15
Lelkiségi mozgalmak.....	15
Az Egyház tanítói föladata	17
Az Isteni Ige szolgálata	17
Az Egyház missziós tevékenysége.....	17
Európa vallási helyzete	17
Észak-Amerika vallási helyzete	18
Latin-Amerika vallási helyzete	18
Ázsia vallási helyzete	19
Afrika vallási helyzete	19
Ausztrália és Óceánia vallási helyzete	19
Magyarország vallási helyzete	20
A katolikus nevelés	21
A tömegtájékoztatási eszközök.....	22
Az Egyház megszentelői föladata.....	23
A szentségek	23
A keresztség	23
A bérmlás	24
Az eucharisztia	24
A bűnbánat szentsége	24
A betegek kenete	24
Az egyházi rend.....	25
A házasság	25
Egyéb istentiszteleti cselekmények.....	27
Kitérő: Ministrálás.....	27
Az Egyház működésének háttere	28
Az Egyház anyagi javai	28

Büntető rendelkezések az Egyházban	28
A bírósági eljárások.....	29
A magyarországi egyházmegyék	30
Az Esztergom-Budapesti Egyháztartomány	30
Esztergom-Budapesti Érsekség.....	30
Győri püspökség.....	31
Székesfehérvári püspökség	31
Hajdúdorogi görög katolikus egyházmegye	32
A Kalocsa-Kecskeméti Egyháztartomány	32
Kalocsa-Kecskeméti Érsekség	32
Pécsi püspökség	33
Szeged-csanádi püspökség.....	34
Az Egri Egyháztartomány	34
Egri Érsekség	34
Váci püspökség	35
Debrecen-nyíregyházi püspökség	35
A Veszprémi Egyháztartomány	36
Veszprémi Érsekség	36
Szombathelyi püspökség	36
Kaposvári püspökség.....	37
A szomszéd országok egyházi élete.....	38
Szlovákia	38
Ukrajna	39
Románia.....	39
Jugoszlávia.....	40
Horvátország.....	41
Szlovénia	41
Ausztria.....	41
Magyar keresztények szerte a világon.....	41
A magyar Egyház szentjei	42
Szentek az Egyházban	42
A román kor szentjei	42
Szent István, az apostoli király (†1038)	42
Szent Imre herceg (†1031).....	43
Szent Gellert vértanú püspök (†1046).....	43
Szent László, az egyházat és országot védő uralkodó (†1095).....	44
A gótikus kor szentjei.....	44
Szent Erzsébet (1207–31)	44
Szent Kinga-Kunigunda (1224–92).....	45
Szent Margit (1242–70).....	45
A vallásháborúk kora.....	46
A kassai vértanúk	46
A XX. század magyar szentjei	47
Hős püspökök.....	47
Más példaképek.....	48
Függelék	49
I. A Római Kúria Kongregációi.....	49
II. A hazánkban működő férfi szerzetesközösségek	50
III. A hazánkban működő női szerzetesközösségek.....	51
IV. Lelkiségi mozgalmak Magyarországon.....	53

V. A katolikus sajtó Magyarországon	54
VI. Katolikus kiadók	54

Előszó

Ez a jegyzet a szerző szándéka szerint a nemrég kialakult hat évfolyamos piarista gimnáziumok hittankönyveinek első kötete. Az elkészült hat hittankönyv tisztelettel tekint a piarista hitoktatás évszázados hagyományára. Sőt kitűnő hittanár elődeimet és kortársaimat akarva-akaratlanul (hivatkozás nélkül) is idézem. Az utolsó négy évfolyam ősi tantárgyfelosztását ma is beválnak tekintem. Harminc éves hittanári tapasztalatom megerősített abban, hogy – legalább is – fiúgimnáziumokban a 14. és 18. életév között éppen ebben a sorrendben dogmatikát, erkölcsant, egyháztörténelmet és alapvető hittant érdemes leginkább tanítani. Ebben az álláspontomban nem ingatott meg az új Nemzeti Alaptanterv sem.

Ezeknek a jegyzeteknek mostani megfogalmazásában – a Katolikus Egyház Katekizmusa mellett – dogmatikában főleg a Theodor Schneider által szerkesztett, nálunk a Vigilia kiadásában megjelent Kézikönyv és Alszegehy Zoltán írásai, morálisban Helmut Weber és Bernhard Häring művei, az egyháztörténelem arányainak kialakításában August Franzen, a fundamentálisban Karl Rahner alapvető kurzusa volt döntő hatással.

Amikor legújabbban iskoláink fiatalabb tanulók oktatásával is foglalkozni kezdtek, óhatatlanul gondolni kellett – Budapesten legalább – a 7. és 8. osztály tantervére is. Olyan tananyagot igyekeztem összeállítani, amelyben tárgyalásra kerülnek az egyházi iskolásokkal kapcsolatban korábban emlegetett hiányosságok. A fent felsorolt teológiai tárgyak tényleg nem tették lehetővé a szűk heti két órás keretben, hogy növendékeink elég jártasak legyenek az egyházi életben, a liturgiában, a lelkiéletben és a Szentírás ismeretében. A Biblia könyveinek ismertetésére külön tanévet most sem találok indokoltnak középiskolás szinten. Annál kíváncsiabb, hogy a Szentírás jelen legyen minden egyéb téma tárgyalásában. Ezért a 7. és 8. évfolyam számára ajánlott hittan jegyzeteim címe: Egyházi alapismeretek, ill. Lelkiélet és liturgia.

A jelen egyháztan 13 éveseknek készült, és föltételezi, hogy más részei még az alapvető és rendszeres hittanban megfelelő tárgyalásra kerülnek. Főként az egyházi jogból, a vallás- és egyházföldrajzból, ill. a magyar szentek életéből válogattam össze anyagát.

Mind a hat megjelent középiskolás hittan jegyzetem tördelését, tipográfiáját Albert András rendtársamnak köszönöm.

1999. június 25.

Dr. Tuba Iván

Bevezetés: Mi az Egyház?

A piarista gimnázium egyházi iskola. Más egyházi intézmények is vannak: iskolák, templomok, kórházak, temetők... Fenntartójuk az egyház (nem a helyi önkormányzat vagy az állam). De mi az egyház?

Az egyház sok-sok ember; keresztények, valamiféle közösségben. Akiknek van tulajdonuk, hittanuk, múltjuk, kultúrájuk. Hallottunk katolikus, református és evangélikus egyházról. Hasonlók vannak másutt is, nemcsak Magyarországon. A Katolikus Egyház a világon mindenütt föllelhető: létezik afféle világegyház.

Az egyház szó jelentéséhez tudni kell, hogy a régi magyar nyelvben a templomot hívták az üdvösség (id) házának.¹ Számos helységnevünkben találkozunk ezzel az szóval: Fél-, Kerek-, Dél- stb. egyháza. De egyház a templomfalak között összegyülekező közösség is.

Az Egyház történelme közel kétezer éve kezdődött. Jézus, az Isten Fia mondta Simon nevű tanítványának, akit Péternek (=szikla) hívott, hogy rá építi egyházát. Máté evangéliumában (16,18) a görög *ekklészia* szót találjuk ezen a helyen, amely akármilyen összehívott gyülekezetet jelentett. De ezzel a szóval fordították le a görögöknek a héber Szentírás *qahal* szavát, amely Izrael népének egész sokaságát jelölte. Izrael várva várt Messiásának, Krisztusnak egyháza tehát az Isten új népe.

Az Egyház rendeltetése az, hogy folytassa Jézus küldetését: tanító, megszentelő és kormányzó föladatát. Idővel gyökeret vert minden kontinensen, szerencsénkre a magyar nép is Krisztus egyházába tagolódott ezer éve. Ezáltal bekapcsolódott a nyugati keresztény kultúrába, amelynek egyik fontos kisugárzó központja Róma, Szent Péter utódának városa. Ezért vagyunk *római* katolikusok. Szomorú tény, hogy ebben a nyugati kereszténységben is történtek szakadások, ennek következtében más egyházi közösségek is létrejöttek. Ezek közeledése egymáshoz sajnos igen lassan halad.

¹ Az üdvösség teljes boldogságot jelent, amit csak Isten adhat a másvilágon.

Az Isten népe

A krisztushívők

Az Egyház tagjai

Krisztus Egyházának tagjává a **keresztség** révén lesz az ember. Ezt a szertartást rendszerint megelőzi a hitoktatás és a bűnbánat, de a szülők kérésére a lelkipásztor gyermekeket is keresztel (sőt szükség esetén érvényesen keresztelhet bárki, akit megfelelő szándék vezérel). A keresztség megalapozza minden krisztushívő egyenlő méltóságát. A katolikus egyháznak jelenleg (1999) egy milliárdnál több ilyen megkeresztelt tagja van. A föld lakosságának 17,3 %-a.

Az Egyházzal teljes **közösségben** azok vannak, akik vallják a hitet, hitben elfogadják a szentségeket, és alávetik magukat az egyházkormányzatnak. Nem teljes közösségben vannak a Katolikus Egyházzal a nem katolikus keresztény egyházak és közösségek tagjai. Akik kifejezetten kérték föl vételüket az Egyházba, föl készülésük alatt a katechumenek sorába tartoznak.

A krisztushívők **két csoportra** oszlanak: a szent szolgálatot teljesítő klerikusokra és a világiakra (=laikusok),² akik az egyházi rendben nem részesedtek. Mindkét csoportban találhatók Istennek szentelt (konszekrált) személyek, akiket többnyire szerzeteseknek hívunk.

A **világiaknak** azon kell fáradozniuk, hogy az üdvösség hírének mindenki megismerje és elfogadja a világban, az evilági dolgok rendjét átítassák az evangélium szellemével, és az evilági föladatak gyakorlásában tanúságot tegyenek Krisztusról.

A klerikusok

A klerikusok azok a személyek, akik az egyházi rendben (*ordo*) részesültek.³ Három **hierarchikus**⁴ fokozatot alkotnak: püspökök, presbíterek (áldozópapok) és diakónusok (szerpapok).⁵ Gyakorlatilag ők töltik be a lelkipásztori hivatalokat. A klérus tagjai ősidőktől fogva csak férfiak lehetnek. A nők is értékes föladatakat láthatnak el különböző beosztásban, de a papságból – II. János Pál megállapítása szerint – véglegesen ki vannak zárva.

Minden klerikusnak van előjárója: vagy püspöke, vagy szerzetes főnöke; beiktatódik (az *incardinatio* révén) valamely részegyházba vagy rendtartományba. A klerikusi állapot elveszíthető a fölszentelés érvénytelenítésével, büntetésből vagy a Szentszék leiratával. A celibátus (a papi nőtlenség törvénye) alól csak a pápa menthet föl.

A klerikusok **kötelezettségeket** vállalnak

a) a szolgálattal kapcsolatosan: különös engedelmesség, hivatal betöltése, helyhez kötöttség, folytonos továbbképzés;

b) az életmódot illetően: misézés, zsolozsma, celibátus (teljes önmegtartóztatás), egyházas öltözk.

² A laikus szó a görög *laosz*=nép szóból származik, jelentése: a néphez – jelen esetben Isten népéhez – tartozó.

³ A fölszentelés latin neve: *ordinatio*.

⁴ A hier-archia összetett szó: a hierosz jelentése szent, a görög pap neve hiereusz; az archia uralmat jelent. A hierarchia tehát szent rangsort éppúgy jelent, mint papi irányítást.

⁵ A püspökök száma 1999-ben 4420, a papoké 404 208 (közülük 263 521 egyházmegyes) a diakónusoké 24 407.

A klerikusoknak tiltott tevékenységek: a törvényhozói, bírói és végrehajtó hatalom gyakorlása, tevékenység politikai pártokban és szakszervezetben, üzletelés, katonáskodás, bizonyos orvosi ágak.

A klerikusok képzése

Az Egyháznak kötelessége, de kizárólagos joga is azoknak a kiképzése, akiket a szent szolgálatra rendelnek. A hivatások gondozása az egész keresztény közösség föladata. Azokat a fiatalokat, akik papi pályára kívánnak lépni, az érettségi bizonyítvány megszerzése után szemináriumban nevelik legalább négy éven át,⁶ az állandó diakonátusra készülők képzéséről püspöki karunknak kell rendelkeznie.

A szemináriumba a püspök csak azokat veszi föl, akik emberi, erkölcsi, lelki és értelmi adottságaik, valamint testi és pszichés egészségük, továbbá helyes szándékuk alapján alkalmasnak tűnnek arra, hogy véglegesen a szent szolgálatra szenteljék magukat. A filozófiai és teológiai tanulmányok legalább hat évet vesznek igénybe. Megfelelő neveléssel készítik föl őket a nőtlenség állapotának megtartására.

⁶ Papnöveldék Magyarországon: Budapest, Eger, Esztergom, Győr, Pécs, Szeged, Vác, Veszprém és a görög katolikusoknak Nyíregyháza.

Az Egyház hierarchikus fölépítése

A világegyház vezetése

Az Egyház **legfőbb hatósága**: Péter utóda, a római pápa és az apostolok utódai, a püspökök, egy testületet (*collegium*) alkotva.

Róma püspöke: Krisztus helytartója és ezen a földön az egész Egyház pásztora; hivatalánál fogva teljes, közvetlen és egyetemes hatalma van az Egyházban. Hatalmát akkor nyeri el, amikor elfogadja törvényes megválasztását (és ha kell, püspökké szentelik), és szabadon lemondhat róla. Tisztének gyakorlásában a többi püspökkel közösség fűzi egybe, de joga van meghatározni föladatainak gyakorlási módját. A püspökök testülete – fejével együtt és sohasem a fő nélkül – hordozza a legfőbb egyházi hatalmat, amelyet ünnepélyesen az egyetemes zsinaton (*concilium*) gyakorol. Erre hivatalos minden – ma több mint négyezer – püspök.

A **pápa segítségére** van a püspöki szinódus, amelyre választott püspökök jönnek össze Rómában időnként tanácsadó jelleggel, valamint a római szent egyház bíboros püspökei (*cardinales*), akiknek (80 éves korukig) testületi föladata a pápa megválasztása is. Többnyire bíborosok állnak – prefektus címmel – a római kúria kongregációinak (=kormányzások) élén is.⁷ Az *Apostoli Szentszék* név a pápa mellett megilleti az Államtitkárságot⁸ és a római kúria többi intézményét is, hiszen a pápa nevében és tekintélyével látják el föladataikat. Szintén a pápa személyét képviselik tartós jelleggel a követek részegyházaknál vagy államoknál, hatóságoknál.

Az egyházmegye

Az egy és egyetlen Katolikus Egyház **részegyházakból** áll: ezek többnyire egyházmegyék (2452 1983-ban), vagy pl. területi apátságok (mint a pannonhalmi főapátság) és missziós kerületek. Az egyházmegyék a püspökökre vannak bízva, akik isteni rendelés folytán lépnek az apostolok helyére. Megszentelő, tanító és kormányzó hatalmukat a szenteléssel nyerik el, a testület fejével (pápa) és tagjaival való hierarchikus közösségben gyakorolhatják. A püspököket a pápa szabadon nevezi ki, vagy törvényes választás után megerősíti.

Ha az egyházmegye lekipásztori szükségletei indokolják, a megyéspüspök kérésére segédpüspök(ke)t neveznek ki (esetleg utódlási joggal koadjutort). A püspöki szék *akadályoztatása* esetén őket illeti az egyházmegye vezetése, hiányukban az általános, ill. a püspöki helynököt. A püspöki szék *megüresedik* a megyéspüspök halálával, elfogadott lemondásával (75 év), áthelyezésével vagy elmozdításával. Ilyenkor a tanácsosok testülete nyolc napon belül egyházmegyei kormányzót (*administrator*) választ, az egyházmegye új birtokbavételéig.

A Magyar Katolikus Egyház

A szomszédos egyházmegyék **egyháztartományokba** szerveződnek. Élükön a metropolita áll, aki érseke a saját egyházmegyéjének. Felügyel a szuffragáneus egyházmegyékre.

Hazánkban 1993 óta négy egyháztartomány van:

⁷ A Kongregációk felsorolása a Függelékben.

⁸ Az Államtitkárság (nevével ellentétben) a pápát személyes lekipásztori tevékenységének végzésében segíti. A pápa általános titkárságának is nevezhetnénk. A bíboros államtitkár neve: Angelo Sodano.

Esztergom-Budapest + Győr, Székesfehérvár, Hajdúdorog

Kalocsa-Kecskemét + Pécs, Szeged-Csanád

Eger + Vác, Debrecen-Nyíregyháza

Veszprém + Szombathely, Kaposvár

A szomszédos egyháztartományokat a Szentszék egyházi régiókba szervezheti. Magyarország prímása⁹ képviseli a magyar katolikus egyházat a Szentszék és a magyar állam felé.

Valamely ország vagy terület püspökeinek egyesülése a **püspöki konferencia**: tagjai az összes püspökök (a címzetesek is, ha különleges föladatot töltenek be), akik elnököt választanak,¹⁰ állandó tanácsot és általános titkárságot¹¹ hoznak létre.

Az egyházmegyéek belső rendje

Az egyes részegyházakban a megyéspüspököt törvényhozó tevékenységében segíti alkalmanként az egyházmegyei zsinat (*synodus*), amelynek tagjai tanácsadói joggal rendelkeznek.¹² A lelkipásztori tevékenység irányításában, a közigazgatás ellátásában, valamint a bírói hatalom gyakorlásában állandó hivatal az egyházmegyei kúria vagy aula (helynökök, irodaigazgató, vagyongazdálkodó, titkár stb.). A papságot képviselő papi szenátus öt évenként megújítandó. Közülük nevezi ki a főpásztor a tanácsosok testületét. A káptalan tagjainak (kanonokok) föladata ma különösen a liturgikus szertartások végzése.

Az egyházmegye **plébániákra** oszlik, ezek lelkipásztori gondozását a püspök a plébánosra bízza. Segítségül mellé rendelhet káplánokat. Ezen kívül a püspök templomigazgatókat és lelkészeket is megbízhat egyes templomok vagy közösségek gondozásával. Diakónust is rendelhet a plébániára a szeretetszolgálat irányítására. A plébániák esperesi kerületekbe szervezhetők, élükön az esperessel.¹³

Az egyházközségi élet

A **plébánia** a krisztushívők – többnyire területileg – meghatározott és állandó jellegű közössége, amelynek saját lelkipásztora van. Előfordulhat, hogy egy plébános oldallagosan ellát több plébániát is, vagy filiát (leányegyházat) is igazgat. Lelkipásztori tevékenységében nemcsak klerikusok segíthetik, hanem – püspöki megbízásból – pasztorális asszisztensek, hitoktatók és áldoztatók. Bizonyos szolgálatokra külön szertartás avat föl: a lektor dolga a Szentírás fölolvása, az akolitus az Oltáriszentség körül segédkezik.

A **plébános** elnököl a hívek által választott egyházközségi képviselőtestület ülésein. Ezen belül kötelezően működik gazdasági és pasztorális tanács. A plébániai irodán anyakönyvezés folyik (keresztelési, bérmentési, házassági és temetési anyakönyv). Az adminisztrációt képzett személyre kell bízni. A templom rendjére a sekrestyés ügyel, az orgonista és/vagy kántor az istentiszteletek zenei felelőse.

Az egyházközségi hozzájárulás fedezi a plébánia kiadásait, a templomét a perselypénz. A plébánosok adjanak át a világiaknak minél több technikai föladatot. A világiak bevonása a plébániai életbe történhet önkéntes vagy fizetett, alkalmazotti formában. A munkáltatói jogokat kizárólag a plébános gyakorolja, de csak a legszükségesebb esetben létesítsen munkaviszonyt.

⁹ 1986-tól Paskai László esztergomi érsek.

¹⁰ A MKPK jelenlegi választott elnöke Seregély István egri érsek.

¹¹ Bp. Városligeti fasor.

¹² Vö. Vigilia 1997/7.

¹³ Több esperességből lehet főesperesség.

A plébániai közösségen belül kisebb-nagyobb közösségek születnek: bázisközösségek, imacsoportok, karitászcsoportok, énekkar stb. Érdemes egyházközségi kiadványt szerkeszteni.¹⁴

¹⁴ Vö. Kamarás István: Egyházközségeink 1997-98-ban. Vigilia 1999/6.

A megszentelt élet

A megszentelt élet intézményei

Az egyháztörténelem folyamán az „**evangéliumi tanácsok**” vállalásával megszentelt életnek számos formája alakult ki. Ezekben az intézményekben a tagoknak vállalniuk kell a szegénység, a tisztaság és az engedelmesség tanácsait. A konszekrált élet vallási alapelemei: a teljes odaadás Istennek, Krisztus szoros követése, különös elkötelezettség Isten dicsőítésére, az Egyház építésére és a világ üdvözítésére.

Ha az evangéliumi tanácsok vállalása nyilvános fogadalmak útján történik, **szerzetes intézményről** beszélünk. Ezekben a tagok idővel örök fogadalmat tesznek, közösségekben élnek, és a világtól bizonyos fokig elkülönülnek.

Ha az evangéliumi tanácsok vállalása valamilyen más szent kötelékkel (pl. magánfogadalom, eskü, ígéret) történik, s a tagok nem különülnek el a világtól, hanem a világban élnek, s nem is folytatnak föltétlenül együttlakással járó közös életet: **világi intézménnyel** állunk szemben (számuk 31 ezer fölött, kiemelhető Chiara Lubich alapítása, vagy a Vinculum caritatis). – Az **apostoli élet társaságai** nem okvetlenül vállalják az evangéliumi tanácsokat, de sajátos jellemzőjük a közös élet és az apostoli célkitűzés (pl. az Oratórium, lazaristák, Fehér Atyák).

A szerzetesek élete

A szerzetes közösségnek szabályosan létesített házban kell laknia, a jognak megfelelően rendelt helyi **előjáró** fönnhatósága alatt.

Nagyobb előjárók azok, akik az egész intézményt, vagy annak egy tartományát vagy önálló házát vezetik. A *legfőbb* előjárónak az intézmény minden tartománya, háza és tagja fölött hatalma van, amelyet a saját alkotmány és szabályzat szerint kell gyakorolnia.¹⁵

Tisztségüket megfelelő időtartamig viselik, kánoni választás vagy kinevezés alapján. Tisztségük gyakorlása közben igénybe kell venniük saját tanácsosaikat. A regula szabályozza az egyetemes, tartományi és helyi káptalanok lefolyását, valamint a közös vagyon kezelésének módját.

A szerzetbe **jelentkezők** az intézmény hivatásának megismerésére és alkalmasságuk igazolására először novíciusok lesznek (1-2 évig), utána időleges fogadalmat tesznek (3-6 éven át). 9 év után azonban vagy leteszik az örök fogadalmat, vagy elhagyják a szerzetet. Ezalatt meghatározott rend szerint folyik képzésük. Örök fogadalmas, pápai jogú intézményből csak a Szentszék, egyházmegyei jogú intézményből a megyéspüspök engedélyével távozhatnak.

A **pápai jogú** intézményeket az Apostoli Szentszék létesítette, ill. hagyta jóvá, az **egyházmegyei jogú** intézményeket, ill. társaságokat a megyéspüspök. Az előbbieket belső irányításuk és fegyelmiük tekintetében közvetlenül a Szentszék hatalma alá tartoznak, az utóbbiak viszont a megyéspüspök sajátos gondoskodása alatt maradnak, még ha belső életük tekintetében önállóság is illeti meg őket.¹⁶

¹⁵ A piarista rendben a helyi előjárót házfőnökönek mondják (rector), a magyar piaristák előjárója a tartományfőnök (provincialis), a rend főnökét generálisnak hívják.

¹⁶ Ajánlott irodalom: Puskely Mária, Kétezer év szerzetessége. Szerzetesség- és művelődéstörténeti enciklopédia. Bp., Dinasztia Kiadó-ház Rt., 1998).

Az egyes szerzeteket számon tartja az Annuario Pontificio, a hazánkban működő szerzetesközösségekről lásd Magyar Katolikus Almanach II. A magyar katolikus egyház élete 1945–85. Bp. Szent István Társulat, 1988. 157–231. oldal. Jelen helyzetükről beszámolnak a Vigilia 1997/9-10. számában.

Férfi szerzetek

A világon 140 687 szerzetes pap, 58 200 testvér él. Magyarországon jelenleg 23 különböző férfi szerzetes közösségben közel ezer férfi szerzetes működik.¹⁷ A szerzetek bizonyos rangsorban helyezkednek el.

I. RENDEK (Ordo-Ordines)

A. Szabályozott kanonokok

Szent Ágoston (†430) reguláját követik az ágostonos kanonokok (pl. a bernáthegyiek). Magas szintű lekipásztorkodásra alakultak a premontreiek, nálunk gimnáziumokat is vállaltak. Két magyar közösségük: a csornai prépostság és a gödöllői perjelség.

B. Monachusok

Önellátó kolostorokban éltek. A keletiek mind Szent Vazul reguláját követik: ők a baziliták (Nagy Szent Bazil Rend). Vannak görög katolikusok is, nálunk két közösségben.

A Szent Benedek reguláját követő bencés kolostorok 1897-ben renddé váltak a Bencés Konfederációban (Ordo Sancti Benedicti, OSB), ennek része a Dunántúlon sokhelyütt működő Pannonhalmi Kongregáció is 107 örök és 19 ideiglenes fogadalmas rendtaggal. Új alkotmányuk is érvényben tartja a szerzetes-paptanári eszményt, bár iskolát csak Pannonhalmán és Győrött tartanak fenn.

Szent Benedek eredeti szigorához akartak visszatérni a ciszterciek (nálunk a zirci kongregáció 57 fővel, az „összeszórás” után négy gimnáziumot irányítanak). Reformált ciszterciek a trappisták.

A középkorban a remeték is szerzetté alakultak: kamalduliak, kartauziak és a magyar pálosok (alapítójuk: Boldog Özséb esztergomi kanonok). Ez utóbbiak öt közösségben igyekeznek újraéledni.

C. Koldulórendek (mendicantes)

Eredetileg a közösségnek sincs tulajdona. Szent Domonkos alapítása a Prédikátorok rendje (Ordo Praedicatorum). Assisi Szent Ferenc alapította a Kisebb Testvérek rendjét (Ordo Fratrum Minorum), amelyből idővel kiváltak a konventuális ferencesek (minoriták) és a kapucinusok. Koldulórend az Ágostonos Remeték (leghíresebb tagja Luther) és a Karmeliták is, akik a szentföldi remetékből álltak össze, később sarus és sarútlan ágra szakadtak. Elmélkedő ima és teológia a dolguk.

Főleg a középkorban voltak jelentősek a fogolykiváltó trinitáriusok és mercedáriusok, valamint Szűz Mária Szolgái, a szerviták. A betegápoló Irgalmas Testvérek között orvosok, gyógyszerészek és betegápolók.

D. Szabályzott papok (clerici regulares)

Itt a szerzetesek papi hivatásuk betöltésével törekszenek a tökéletességre. A XVI. században: teatinusok, bamabiták, szomaszkaiak, kamilliánusok. Legjelentősebb közülük a Jézus Társasága (jezsuiták, Societas Jesu). A legnépesebb rend a világon, nálunk 156-an működnek. Az értelmiség térítésével foglalkoznak, a médián keresztül is. A sorban időben utolsó a Piarista Rend (Ordo Scholarum Piarum, 1621), ahol a rendtagok papságukat tanító-nevelő tevékenységben valósítják meg. A világon 1400, magyar földön 100 van belőlük.

¹⁷ A magyarországi férfi szerzetesközösségek felsorolását lásd a Függelékben.

II. KLERIKÁLIS SZERZETES KONGREGÁCIÓK

Az egyházi hatóság akkor ismer el *klerikusinak* egy intézményt vagy társaságot, ha az klerikusok vezetése alatt áll, és a szent rendek gyakorlását vállalja. A pápai jogú klerikális szerzetes intézmények nagyobb előljárói – a megyéspüspökhöz hasonlóan – ordináriusnak minősülnek.

Világszerte legelterjedtebb Don Bosco alapítása, a szaléziánusok. Hozzájuk hasonlóan az ipari tanulók keresztyén nevelésével foglalkoznak az osztrák kalazantinusok. Osztrák alapítás még az Isteni Ige Társasága (SVD, verbiták), amely a missziókban tevékenykedik.

III. LAIKÁLIS SZERZETES KONGREGÁCIÓK

A laikus férfi szerzetesek száma a világon 58 200. Nálunk is működnek a marista iskolatestvérek (Győr) és Jézus Kis Testvérei (Charles de Foucauld alapítása).

Női szerzetek

A legtöbb régi férfi szerzetnek – többé-kevésbé alárendelten – női ága is keletkezett: bencés, ciszterci, domonkos, karmelita apácák. A ferencesek második rendje a klarisszák. A világegyházban a mintegy 820 ezer apáca megszámlálhatatlan, Magyarországon jelenleg összesen 2400 nővér 62 különböző szerzetben él. Életmódjuk eltérő: szemlélődő, betegápoló, tanító, karitatív és apostolkodó.

Betegápolással foglalkoznak az Erzsébet-apácák és az Irgalmas Nővérek, lánynevelésben jeleskedtek az Angolkisasszonyok (Ward Mária alapítása), orsolyiták (Merici Szent Angéla alapítása), a Miasszonyunkról nevezett (szegedi és kalocsai) Iskolanővérek, a Sacré Coeur apácák. Az Isteni Megváltónak és az Isteni Üdvözítőnek is működnek nővérei. Megjelentek nálunk a Kalkuttai Teréz anya nővérei: a Szeretet Misszionáriusai is.

Magyar alapítás a Jézus Szíve Társaság (Népleányok), a Jó Pásztor Nővérek, a Szociális Missziótársulat (Prohászka Ottokár és Farkas Edit műve), az ebből kivált Szociális Testvérek Társasága (Slachta Margit), a Vinculum caritatis.¹⁸

A Nyolc Boldogság katolikus közösségben pártalan férfiak és nők mellett családostok is együtt élnek.

A megszentelt élet intézményeihez kapcsolódhatnak olyan hívők is, akik az intézmény szellemében törekcsenek az evangéliumi tökéletességre, és valamiképpen részt vesznek annak küldetésében (pl. harmadik rend). Ezek a krisztushívők társulásainak sajátos formáját valósítják meg.

Lelkiségi mozgalmak

A legtöbb szerzet is hajdan valamilyen vallási mozgalomból keletkezett. Ezek különböznek az esetenként összejtött csoportoktól, hiszen ismert az alapítójuk, önálló szerkezettel rendelkeznek, saját név és identitás (önazonosság) jellemzi őket. Személyes tanúságtétellel, szeretetteljes légkör megteremtésével szívtől szívig jutnak: segítik tagjaik személyes kapcsolatát Istennel, imádságból élve vonzó példát adnak a világnak, másokat az elkötelezett életre és a szolgáló szeretetre vezetnek.

A plébános nem kötelezheti el az egész egyházközséget egy lelkiségi mozgalom mellett, de legyen nyitott minden egyházas közösség irányában.

¹⁸ A Magyarországon működő női szerzetek folsorolását is lásd a Függelékben.

Belföldi eredetűek:

A REGNUM MARIANUM célja az ifjúság (6–21 év) természetes alapokon álló katolikus szellemű nevelése, hetenkénti találkozás révén. A 14. század végén alapították budapesti hitoktató papok (ma 27 plébános alkotja a közösséget). 1057 felnőtt és gyerek tagja van. Újságuk címe: Zászlónk.

A KALOT-KALÁSZ a falusi férfi- és leányifjúság nevelésére alakult. A KALOT ma népiskolákat szervez, a KALÁSZ háziasszonyokat és családanyákat nevel.

Magyarországon a CSERKESZÉT is keresztény színt öltött.

A BOKOR mozgalom alapítója a piarista származású Bulányi György, a kommunista egyházüldözés alatt szervezte a hűséges katolikusokat igényes vallási életre.

Import mozgalmak:

Olasz eredetű a FOCOLARE (tűzhely) közösségek, Chiara Lubich alapítása 1943-ban, világszerte 20 Mariapoli, nálunk tízezren; Luigi Giussani 1954-ben alapította a világ 70 országában jelenlévő COMUNIONE E LIBERAZIONE (közösség és megszabadulás) mozgalmat; a Rómában 1968-ban alakult SZENT EGYED (Sant'Egidio) Közösségnek húszezer tagja van a világon, nálunk Budapesten és Pécsen működik.

Spanyol eredetű a CURSILLO, amely apostoli életre serkent hétvégi tanfolyamokkal és rendszeres csoporttalálkozókkal, a HÁZAS HÉTVEGE (Encuentro Conyugal – Marriage Encounter) a házasság megújítását célozza az első szerelem élményének fölidezésével olyan környezetben, ahol a házasság és a család értékei elbizonytalanodnak. A magyar közösség vezetőinek, társfelelőseinek köre kb. 100-120 házaspárból áll. Alapozó hétvége után itt is csoporttalálkozók. A NEOKATECHUMENÁLIS ÚT bevezetést kínál a felnőtt hitbe a plébánián belül, a keresztség gazdagságának folyamatos fölfedezésével.

Francia eredetű az EMMANUEL közösség, amely a zsidó-keresztény közeledést szolgálja; az értelmi fogyatékosok gondozására alakult a BÁRKA Közösség (alapítója Jean Vanier) és a HIT ÉS FÉNY közösség. A keresztény felekezetek közeledését szolgálja a TAIZÉI Közösség.

Német alapítás a KOLPING-Mozgalom (nálunk Szabóky Adolf piarista honosította meg a múlt században Katolikus Legényegylet néven), jelenleg közel 4000 taggal 90 Kolping-család működik hazánkban. Megvetette lábát a SCHÖNSTATT CSALÁDmozgalom is.

A tengeren túlról indult KARIZMATIKUS MEGÚJULÁS a Szentlélek rendkívüli ajándékait ünnepli: jellemzői a főlzszabadult imádkozás, „szent halandzsá”, gyógyítás.¹⁹

¹⁹ A Magyarországon működő lelkiségi mozgalmak felsorolását lásd a Függelékben. Ismertetés olvasható róluk a Lelkiségek – Mozgalmak a magyarországi Katolikus Egyházban c. OLI kiadványban (Bp. 1994). Bemutakoztak a Vigilia 1998/7-8. számában.

Az Egyház tanítói föladata

Az Isteni Ige szolgálata

Az Egyháznak kötelessége és joga, hogy hirdesse az evangéliumot minden népnek. Illetékes arra is, hogy erkölcsi elveket hirdessen a társadalmi renddel kapcsolatban. Az egyházi tanítóhivatal (pápa+püspökök, a pápa önmagában is) tévedhetetlen, amikor egy hitbeli vagy erkölcsi tanítást véglegesen elfogadandónak hirdet ki.

A **prédikálás** a szent szolgálatot teljesítők elsődleges föladata, szükség esetén laikusok is végezhetik, kivéve a homíliát (ez a misében a szentírási szövegeknek igaz, érdekes, lelkesítő és használható kifejtése).

A **hitoktatás** gondja a törvényes egyházi hatóság irányítása alatt az Egyház minden tagjára tartozik. Leginkább a szülők (keresztyszülők) kötelessége, hogy a hitre és a keresztény élet gyakorlatára neveljék gyermekeiket. A püspök föladata, hogy gondoskodjék a hitoktatás megfelelő eszközeinek biztosításáról. A plébános köteles gondoskodni a felnőttek, a fiatalok és a gyermekek hitbeli képzéséről, különösen a szentségek vétele előtt.²⁰

Az Egyház missziós tevékenysége

Az evangelizáció munkája Isten népének alapvető föladata. Legfelső vezetése és összehangolása a római pápának és a püspökök testületének a dolga. Az illetékes egyházi hatóságtól a misszionáriusok kapnak a missziós munka végzésére küldetést (= missio). Az ő tevékenységükbe kapcsolódnak be a különösen kiképzett hitoktatók.

A missziós tevékenység során az Egyházat olyan népek vagy csoportok körében is meghonosítják, ahol eddig még nem vert gyökeret. Az Egyház addig küld ide hithirdetőket, amíg az új egyházak teljesen föl nem épülnek.

A misszionáriusok őszinte párbeszédet kezdenek azokkal, akik nem hisznek Krisztusban, hogy sajátágaiknak és kultúrájuknak megfelelően megnyílják számukra az az út, amelyen az evangéliumi üzenet megismerésére eljutnak. Akiket az evangéliumi üzenet befogadására késznek vélnek, megtanítják a hit igazságaira, s azokat, akik ezt szabadon kérik, megkeresztelik.

Minden egyházmegyében ösztönözni kell a missziós hivatásokat, és el kell juttatni a megfelelő adományt a Szentszéknek a missziók számára. A missziós területekről munka vagy tanulás céljából a területükre érkezőket testvéri módon fogadják.

Ma az Egyház hat kontinensen él, de misszió is hat kontinensen.²¹

Európa vallási helyzete

Suhard párizsi érsek 1947-ben drámai hangon közölte, hogy Franciaország missziós terület. Időközben a kontinens többi keresztény közössége is hasonló megállapításra jutott, hiszen Európa lakosságának negyede nem hisz Istenben, a vallásgyakorlat 5–10 százalékra zuhant, régiók és néprétegek (pl. az ipari munkásság) teljesen közömbösek. A különböző keresztény felekezetek nagy erőfeszítéseket tesznek az ateizmus terjedésének megakadályozására.

²⁰ A világegyházban kétfélmilliónál több civil hitoktató működik.

²¹ A következőkben figyelmet érdemel dr. Hunyadi László könyve: Az emberiség vallásai az őskortól napjainkig, Bp. 1998. A háttérben Helmuth von Glasenapp klasszikus műve: Az öt nagy világvallás. Bp. 1977².

A legnagyobb keresztény felekezet, a Katolikus Egyház (275 millió hívő, 39% – a világ összes katolikusainak 41,4 %-a) főleg a délnyugati országokban (Spanyolország, Olaszország, Franciaország), illetve a közép-európai térségben (Magyarország, Ausztria, Lengyelország, Litvánia, még északnyugaton Írország) rendelkezik nagy hagyománnyal.

Az orthodox keresztények (116 millió) túlnyomó többségben a kommunizmustól meggyötört Oroszországban és Ukrajnában, valamint a Balkán félszigeten élnek. Ezer éve alapvetően elfogadják a konstantinápolyi pátriárka vezetését, de nemzeti egyházakká szerveződtek, amelyek élén autokefál pátriárkák állnak (Moszkva, Bukarest, Belgrád, Szófia stb.). A keleti keresztények közül mintegy tíz millió egységben él a római egyházzal (görög katolikusok Ukrajnában, Romániában).

Túlnyomó protestáns többség van néhány északi országban (Skandinávia és Észtország), sok helyütt vegyes megoszlás. Az evangélikus (lutheránus) egyház 50 millió, a református (kálvinista) egyház 14,5 millió, a püspöki alkotmányt megőrző anglikán egyház 33 millió tagot számlál. A muzulmánok száma 21 millióra tehető. Az egyéb vallású bevándorlók száma 1,5 millió.

Észak-Amerika vallási helyzete

Az Angol-Amerikában 380 millió ember él, 85%-a fehér (30 millió fekete, 4 millió ázsiai, 2 millió indián). A keresztények aránya 87% (kb. 237 millió). Ebből katolikus kb. 68 millió (Kanada lakóinak 46%-a, az USA- nak 23%-a). Az amerikai katolikusok 85%-a buzgó vallásos, négyszer annyian járnak templomba, mint Európában, virágzik az egyházközségi élet.

Legalább ennyien nem tartoznak semmilyen gyülekezethez (*unchurched people*). Az Amerikában élő 250 különböző protestáns felekezet eredetileg néhány nagy bevándorló vallási csoportra vezethető vissza: az anglikánokra (8 millió), a püspöki szervezetet tagadó, kálvini alkotmányú presbiteriánusokra (11,5 millió) és a lutheránusokra (9 millió), a döntő szerepet azonban a John Wesley által alapított methodisták és a felnőtteket keresztelő baptisták (25 millió) játsszák. A baptisták a kálvinizmusához vonzódnak, a methodisták az anglikánokhoz állnak közel.

A keleti nagyvárosokban gyakran katolikus, esetleg zsidó többség mutatkozik (8 millió), az anglikánok és a methodisták északon, a baptisták délen vannak túlsúlyban. A protestantizmuson belül egyházszakadások keletkeztek a rabszolgakérdés körül a polgárháború folyamán: adventisták, pünkösdisták, mormonok (6 millió) és Jehova tanúi. A Christian Science az indiai teozófia és az ókori gnoszticizmus vonásait mutatja: vakmerően választ ígér az ember ősi kérdéseire. Él ezenkívül itt 5 millió muzulmán is.

Latin-Amerika vallási helyzete

A népesség évi 2,5%-kal növekszik, 1990-ben 448 millió lakos. Az angolok északon kiirtották az indiánokat. Latin-Amerikát a fajták keveredése jellemzi (kreol 48%, mesztic 32 %, mulatt, indián 11 %, behurcolt fekete 9 %), nincs faji megkülönböztetés. Eredetileg gazdag kontinens, igen vallásos maja, inka és azték törzsekkel. Ma a lakosság 85 %-a katolikus. Itt él a világ katolikusainak 42 %-a (az amerikaiak 62,9 %-a 1999-ben), de a világ papságának csak 13 %-a gondoskodik róluk. A gyerekeket megkeresztelik, a hívek fele 20 év alatti, 85 %-uk szegénységben él, 30-40 % analfabéta. A püspökök a szegények mellett foglaltak állást.

A paphiányt enyhíti a bázisközösségek rendszere: ezekben a hívő közösségekben megosztják problémáikat. A paphiány következtében ezek alkotják a burjánzó szekták ellenszerét. A 20 millió protestáns egy harmada pünkösdista. Mintegy száz éve sok követőre talál a spiritizmus (szellemidézés), főleg a városokban. Ezen kívül a babonaság minden fajtája és afrikai kultuszok is befolyásolják a népet.

Ázsia vallási helyzete

Földünk legnagyobb és legnépesebb kontinense, itt lakik az emberiség több mint fele. A lakosság fele 20 éven aluli, három negyede 40 éven aluli. A legkevésbé krisztianizált kontinens: a kereszténység 5-6%-a él itt. Katolikusok csak a Fülöp-szigeteken vannak többségben, arányuk az egész térségben 3%.

Pedig a legvallásosabb kontinens, az összes világvallásnak, a „könyvvallásoknak” itt ringott a bölcsője. Jellemző a vallási türelem.

DNy-Ázsia népességileg többsége az *iszlám* híve (Közel-Kelet, Irak, Irán, Pakisztán, Indonézia), 640 millió hívő. Vallásuk: monoteista (Isten neve Allah), prófétájuk Mohamed; naponta ötször mosdás és ima; ramadán hónapban nappal böjtölés; alamizsna, mekkai zarándoklás. Szent könyvük a Korán. A Szunna nevű könyv elfogadása alapján többségük szunnita, Iránban síiták laknak.

D-Ázsia (India) uralkodó vallása a *hinduizmus*. Sok istent tisztelnek, hirdetik a lét örök körforgását, a lélekvándorlást (reinkarnáció) és a karma törvényét. 700 millióan vannak. Szent állatuk a tehén. A főisten neve Brahman. Indiában mindössze 24 millió keresztény él, fele katolikus.

DK-Ázsiában (Laosz, Kambodzsa, Vietnam) a hínájána (kiskocsi) *buddhizmus* hódított. Buddha eredetileg ateista filozófus volt, aki megoldást keresett a fájdalom leküzdésére. Sokféle buddhista vallás van.

K-Ázsiában a mahájána (nagy szekér) buddhizmus terjeszkedett. Tibetben a lámaizmus (dalai láma). A kínai vallásosság neve: *univerzizmus* (a mindenség harmóniáját keresik és tisztelik; a világrend neve a *tao*). Kung Fu-ce erkölcsi tanításából is vallás lett. Japán nemzeti vallása a *sintóizmus* (sintó = istenség útja). A kereszténység terjedésének föltétele az inkulturáció: alkalmazkodni kell a helyi kultúrához.

Afrika vallási helyzete

Embertanilag a legváltozatosabb kontinens. Itt beszélnek a legtöbb nyelvet, a népesség évente 3,4%-kal nő. Több ezer törzs, nyelv és származási csoport. Minden népcsoportnak saját vallása van. Közös jellemzőjük az animizmus (a tárgyakkal lelket tulajdonítanak). Hisznek a teremtettségben, különféle szellemi erőkben, közös vonásuk az ősök tisztelete, a totemizmus és a fétisizmus. Bizonyos tárgyakkal varázserőt tulajdonítanak. Térítésükön a muzulmánok és a keresztények egyaránt fáradoznak. A kereszténység hátrányban van, mert a törzsekben többnejűség uralkodik. A jelenlegi megoszlás: keresztény 300 millió (katolikus 115 millió – a katolikus világegyház 15%-a), muzulmán 273 millió. Törzsi vallást követ 80 millió.

É-Afrikát zömmel (szunnita) arabok lakják, vagy koptok. A keresztények Nigériában, Angolában, Tanzániában vannak többségben. A katolikus egyház idejében bennszülött papságot nevelt.

Ausztrália és Óceánia vallási helyzete

Lakóinak száma mindössze 27 millió. Őslakossága néger: csak százezren élnek, főleg rezervátumban. A többi európai bevándorló, főleg brit. A népesség évente 1,7%-kal nő. 89% város lakó. Főleg protestánsok és meglehetősen vallástalanok. A katolikusok száma 8 millióra tehető.

Több mint 3000 szigetről van szó: Melanézia, Polinézia, Mikronézia. Pápuák. Térítés a II. világháború után kezdődött. Katolikus hierarchia 1960 után, a protestánsok is misszióznak. Nagy szükség van az ökumenizmusra, hogy megosszák egymás közt a föladatokat.

Magyarország vallási helyzete

I. Hivatalos vallási megoszlás

A. Püspöki egyházak		
1. Római katolikus egyház	61,2%	6,5 millió
2. Görög katolikus egyház	3%	300 ezer
3. Ortodox egyház		40 ezer
B. Protestánsok		
1. Református egyház	19 %	2 millió
(négy egyházkerületben, ezek székhelye: Budapest, Veszprém, Miskolc, Debrecen; 27 egyházmegye)		
2. Evangélikus egyház	4,1 %	430 ezer
(2 egyházkerület, 16 egyházmegye)		
3. unitárius		5 ezer
4. szabadegyházak	2,5 %	2-300 ezer
C. izraelita		80 ezer

II. Hívók, gyakorlók aránya

templomjárás	10%
hittan	4
kereszteletlen összesen	6
(de ma a gyermekek 30 százalékát nem keresztelik)	
templomi házasságkötés	55
temetés	80
egyháziasan vallásos	16,3%
vallásos a maga módján	49,4
közömbös	24,3
ellenséges	3,9

A 14-19 év közti fiatalok 31%-a megbérmált, 9% konfirmált, egy harmada nem volt templomban. Misére jár rendszeresen 5,4%, havonta további 3,1%, ünnepen 37,1%, nem 54,4%.

Elvallástalanodott csoportok

Elsősorban az iparvidékek vallástalanok, amelyek zömmel munkanélküliekből állnak. A Tiszántúlon is gyér a vallásosság. A cigányok közül sokan megkeresztelkednek, de nem járnak templomba.

A katolikus nevelés

A szülőknek kötelessége és joga, hogy megválasszák azokat az intézményeket, amelyek segítségével a legjobban tudnak gondoskodni gyermekeik vallási neveléséről. Az Egyháznak pedig isteni küldetése, hogy az embereket a keresztény élet teljességének elérésére segítse.

Az **iskolák** kiemelkedő segítséget nyújtanak a szülőknek nevelői feladatuk teljesítéséhez. Lehetőleg bízzák gyermekeiket olyan iskolákra, amelyekben gondoskodnak a katolikus nevelésről. Más különben iskolán kívül kell ennek eszközeit biztosítaniuk. Az Egyháznak joga van, hogy bármilyen tantárgy oktatására, bármilyen típusú és fokozatú iskolát vezessen.

Katolikus iskolát egyházi hatóság vagy hivatalos egyházi jogi személy igazgat, vagy az egyházi hatóság ilyenek ismer el. A katolikus iskolában az oktatásnak és a nevelésnek meg kell felelnie a katolikus tanítás elveinek; az oktatóknak pedig ki kell tűnniük helyes tanításukkal és becsületes életükkel. A felügyelet és ellenőrzés joga a püspököt illeti.²²

Azok a **szerzetes** intézmények, amelyeknek sajátos küldetése a nevelés, saját iskoláik révén is igyekeznek magukat a katolikus nevelésnek szentelni. A piarista rend tagjai fogadalommal vállalják, hogy különös gondot fordítanak főleg a szegény gyermekek nevelésére.

Magyarországon mindnyájan gimnáziumi tanárok, hagyományosan középiskolákat tartanak fenn.²³

Az egyháznak joga, hogy egyetemeket létesítsen. A **katolikus egyetem** nevet az egyházi hatóság hozzájárulásával viselhetik. Ezeken sok más mellett teológiai kart, intézetet, vagy legalább tanszéket kell létrehozni, ahol világi diákokat is oktatnak az egyházi megbízatással rendelkező tanárok.²⁴

Egyházi egyetemet vagy fakultást csak a Szentszék alapíthat. Szabályzatukat és oktatási rendjüket is a Szentszék adja.

²² 1948-ban 3148 katolikus nép- és középiskolát államosítottak. 1950-től csak 8 egyházi gimnázium működhetett. A rendszerváltozás után alakult egyházi iskolák nem érik el az összes iskolák 3%-át.

²³ Hatévfolyamos gimnáziumot tart fenn a magyar piarista rendtartomány Budapesten és Szegeden, négyévfolyamos Vácott, 12 évfolyamos iskolát Kecskeméten, Mosonmagyaróváron és Nagykanizsán, szakmunkásképzőt Gödön, középiskolás diákothont Sátoraljaújhelyen.

²⁴ A Pázmány Péter Katolikus Egyetem teológiai, bölcsészeti, jogi és informatikai fakultással működik Budapesten, ill. Piliscsabán.

A tömegtájékoztatási eszközök

Az Egyház – föladatainak hatékonyabb ellátása érdekében – joggal él a tömegtájékoztatási eszközökkel. A pásztorok dolga tanítani a hívőket arra, hogy ezeknek használatát humánus és keresztény szellemmel itassák át.

A hit és erkölcs védelmében az Egyház pásztorainak hármas föladata van: 1. fölügyelni, nehogy írások vagy más tömegtájékoztatási eszközök révén a hitnek vagy az erkölcsnek ártsanak; 2. megkövetelni, hogy a hívek a hitre vagy az erkölcsre vonatkozó írásokat előzetes cenzúrának vessék alá; 3. az ártalmas írásokat elvetni (utólag).

Vallási könyvek a főpásztor engedélyével jelenhetnek meg. Ennek megadása föltételezi az előzetes cenzúrát (a cenzor a *nihil obstat*-tal jelzi, hogy a kiadvány nem ellenkezik a hittel és a jó erkölccsel, ennek alapján adja a főpásztor az *imprimaturt*). Egyházi jóváhagyásra van szükség olyan könyveknél, amelyeket az Egyház hivatalosan magáévá tesz (Szentírás, liturgikus könyvek, katekizmusok és hitoktatáshoz használt egyéb kiadványok).

Olyan napilapokba, újságokba vagy folyóiratokba, amelyek a katolikus vallást vagy a jó erkölcsöket nyíltan támadni szokták, a hívek csakis megfelelő és ésszerű okból írjanak.²⁵

²⁵ A magyar katolikus újságok és folyóiratok jegyzékét lásd a Függelékben.

Az Egyház megszentelői föladata

A megszentelői föladatot az Egyház különösképpen a szent liturgia által teljesíti, ebben Jézus Krisztus titokzatos teste, ti. a Fő és a tagok, Isten teljes értékű, nyilvános tiszteletét gyakorolja (mise, zsoltosma, szentségek fölvétele). Isten misztériumainak kiemelkedő kezelői és a liturgikus élet irányítói a püspökök. De Krisztus papságának részesei a presbiterek is, akiket a püspök szentel föl az istentisztelet végzésére és a nép megszentelésére. Meghatározott szerepet látnak el a diakónusok. A szent liturgiát az Apostoli Szentszék és a megyéspüspök irányítja.

A krisztushívők tevékenyen részt vehetnek a liturgikus cselekményekben. A világiak a megszentelést főleg keresztény szellemben élt házasságukkal és gyermekeik keresztény nevelésével valósítják meg.

A szentségek

Mivel a szentségeket az Úr Krisztus az egész Egyházra bízta, a legfőbb egyházi hatóság dönt a szentségek érvényességéről, megengedett végzésükről, kiszolgáltatásukról és fölvételükről.

Aki még nem keresztkelkedett meg, nem bocsátható érvényesen a többi szentséghez. A jelentkezőket a lelkipásztoroknak föl kell készíteniük az evangélium kellő hirdetésével és hitoktatással. Nem tagadhatják meg a szentségeket azoktól, akik megfelelően kérik tőlük, kellőképpen fölkészültek, és jogilag nincsenek eltiltva fölvételüktől.

A mi egyházunkban általában csak katolikusoknak szabad a szentségeket kiszolgáltatni, és a mieink általában csak katolikus papoktól kérhetik. Szükség esetén a keleti egyházakkal közösködünk. Protestánsokkal csak egészen rendkívüli esetekben (életveszély + katolikus hit).

A keresztséget, bérmlást és az egyházi rendet nem lehet megismételni.

A keresztség

A felnőtt jelentkezőt a katechumenátus fokozatain át készítik föl a keresztségi beavatásra, a gyermekkeresztlést a szülők és keresztszülők tanítása előzi meg. Ügyelni kell arra, hogy ne adjanak a keresztény érzülettől idegen nevet.

A keresztség rendes kiszolgáltatója a püspök, a pap és a diakónus, de szükség esetén minden ember, akit megfelelő szándék vezérel. Szabály szerint a keresztlés a saját plébániatemplomban történik (tehát szükség nélkül nem magánháznál vagy kórházban). A keresztlési hely plébánosa anyakönyvezésre köteles.

A felnőtt jelentkezőnek (7 év fölött) ki kell nyilvánítania szándékát, tanulja meg kellően a hit igazságait és a keresztény kötelezettségeket, kipróbált legyen a keresztény életben. A gyermekek már az első hetekben kapják meg a keresztséget. Ha hiányzik a megalapozott remény a katolikus vallásban való nevelésre, halasszák el a keresztséget. Halálveszélyben a gyermeket haladéktalanul keresztléni kell, még a szülők beleegyezése nélkül is.

A keresztszülő föladata, hogy a felnőtt jelöltnek a keresztény beavatásban segítségére legyen; gyermek esetén azon fáradozzék, hogy a megkeresztelt megfelelő keresztény életet éljen. Keresztszülő legkorábban 16 éves megbérmlált katolikus legyen, akinek életformája lehetővé teszi a szentáldozást.

A bérálás

A szentséget a püspök, vagy fölhatalmazott papja szolgáltatja ki. A hívők kötelesek ezt a szentséget idejében fölvenni kellő oktatás után. Abban a korban, amikor értelmük használatára eljutnak. A bérálandónak lehetőleg legyen bérmaszüelője, aki azon van, hogy a bérálandó Krisztus tanújaként viselkedjék, és híven teljesítse ezzel járó kötelességeit. Hasznos, ha azonos a keresztszüelővel.

Az eucharisztia

Egyedül az érvényesen fölszentelt pap képes Krisztus személyében az eucharisztia szentségét létrehozni. A papok lehetőleg koncelebráljanak. Paphiány esetén a papok ünnepnapokon akár háromszor is misézhetnek.

Rendkívüli esetben áldoztathat az akolitus és más megbízott laikus is.

Minden hívő köteles egyszer, a húsvéti időben áldozni. Aki tudatában van súlyos bűnének, előzetes szentgyónás nélkül ne vegye magához az Úr testét és vérét, kivéve ha súlyos indok áll fenn, és a gyónási alkalom hiányzik. Ebben az esetben köteles fölindítani a tökéletes bánatot, amely magában foglalja a mielőbbi gyónás szándékát.

Áldozás előtt legalább egy órán keresztül tartózkodni kell minden ételtől és italtól, víz és orvosság kivételével. Másodszor is áldozhat ugyanazon a napon, aki még egy eucharisztikus ünnepségen részt vesz.

Senkinek sem szabad az eucharisziát magánál tartania vagy útra magával vinnie. Az eucharisziát tartósan csakis a templom vagy kápolna egyetlen tabernákulumában őrizték, előtte állandóan világítson egy külön lámpa.

A bűnbánat szentsége

A hívők bocsánatot nyerne bűneikre, ha azokat a törvényes gyóntatónak megvallják, megbánják és meg akarnak változni. Föloldozást csak olyan pap adhat, aki egy püspöktől fölhatalmazást kapott, ezzel azonban élni lehet az egész világon. Minden pap föloldozhatja a halálveszélyben levő gyónót bármely fenyték és bűn alól. A gyóntatónak a szentség kiszolgáltatása során hűségesen ragaszkodnia kell az Egyház tanításához és az illetékes hatóság által kiadott szabályokhoz.

A gyóntatás általában templomban történik, nyitott helyen lévő gyóntatószékekben. A gyónási titok sérthetetlen.

A gyónó köteles faj és szám szerint meggyónni a keresztség után elkövetett összes súlyos bűnét, amelyről gondos lelkiismeretvizsgálat után tudomása van. Ajánlatos, hogy a krisztushívők bocsánatos bűneiket is meggyónják. Súlyos bűneit legalább évente egyszer. A gyóntatótól kiszabott üdvös és megfelelő elégtételt a gyónó személyesen köteles elvégezni. Ha a gyóntató kételkedik a gyónó fölkészültségében, tagadja meg vagy halassza el a föloldozást.

A betegek kenete

A veszélyes betegségben szenvedő hívők kérik, hogy az Egyház a szenvedő és megdicsőült Úrnak ajánlja őket. A szentkenetet a papok annak a hívőnek szolgáltatják ki, aki értelme használatának elérése után, betegség vagy öregség miatt veszélybe kerül. Ha fölépülése után újra súlyos betegségbe esik, vagy a veszély súlyosabbá válik, ez a szentség megismételhető.

A lelkipásztorok és a betegek hozzátartozói gondoskodnak róla, hogy a betegek kellő időben enyhülést nyerjenek. Ha kétséges, hogy a beteg eljutott értelme használatára,

veszélyesen beteg-e vagy halott, mindenképpen szolgáltatassák ki ezt a szentséget. Ne kapják meg azok, akik nyilvánvaló súlyos bűnben makacsul kitartanak.

Az egyházi rend

A szent szolgálatra rendelt személyek arra vannak szentelve, hogy fokozatuknak megfelelően Krisztusnak, a főnek személyében teljesítsék a tanítói, megszentelői és kormányzó-i feladatát, és így pásztor módjára gondoskodjanak Isten népéről. A rendek: a püspökség, a presbiterátus és a diakonátus.

A szent rendeket csak püspök adhatja föl. Püspököt csak pápai megbízásból szabad szentelni, a presbitert és a diakónust saját püspöke szenteli, más püspök csak elbocsátó levél alapján.

Presbiterré 25 éves megkeresztelt és megbérmált férfiak szentelhetők, házasságban 35 éven fölüliek, ha feleségük is beleegyezett.

Szabálytalanság miatt nem vehetik föl, ill. nem gyakorolhatják a rendeket: az elmebetegek és más lelki betegek; hitehagyottak, eretnekek és szakadárak; akik házasságot kíséreltek meg, gyilkoltak és magzatot öltek; az öncsonkítók és öngyilkosok, a papi tevékenységet színlelők.

Egyszerű akadály miatt nem vehetik föl a rendeket: akik házasságban élnek, klerikushoz nem illő tevékenységet folytatnak, vagy neofiták (frissen megtértek).

A házasság

I. A mi Egyházunk tanítása szerint a megkeresztelték közötti érvényes házassági szerződés egyúttal **szentség** is: jelzi Krisztus és az egyháza közti kegyelmi kapcsolatot. Mindenki köthet házasságot, akit ettől a **jog** el nem tilt. De a katolikus hívő házasságát az egyházi jog is szabályozza. Mindenkinek joga van tehát, hogy érvényes házasságot kössön, ha illetékes.

II. A házasság megkötéséhez jogképesség (akadályoktól való mentesség), házassági akarat és kánoni forma kell.

A. Az érvénytelenítő **akadály** a személyt képtelenné teszi a házasság törvényes megkötésére. Nem lehetséges fölmentés az impotencia és a házaskötelék fönnállása esetén. Csak az Apostoli Szentszék adhat fölmentést a szent rendek, a szerzetesi fogadalmak vagy a hitvesgyilkosság akadályai alól. Egyéb akadályok alól (bizonyos fokig) a megyéspüspök is fölmenthet: ilyenek a korhiány, a nőrablás, a kultuszkülönbség (az egyik fél keresztlehetlen), valamint a vérokonság, sógorság, törvényes rokonság, köztisztesség.

B. A házasságot a jogképes feleknek törvényesen kinyilvánított **beleegyezése** (*consensus*) hozza létre. A házasság megkötésére képtelenek, akik csekély értelmük, ítélőképesség-hiányuk, ill. pszichikai természetű okok miatt nem tudják vállalni a házasság lényeges kötelezettségeit.

Érvénytelen a házasság, ha a beleegyezés hiányosságban szenved vagy a tudással kapcsolatban (tudatlanság, tévedés, megtévesztés), vagy az akaratlan kapcsolatban (színlelés, föltétel, kényszer és félelem).

C. A házasságkötés rendes **formája** abban áll, hogy a házasságot püspök vagy plébános, vagy az általuk megbízott pap vagy diakónus (esetleg világi) közreműködésével és két tanú előtt kötik meg. Az esküvőnek az egyik fél saját plébániáján kell lefolynia, de a püspök vagy a saját plébános engedélyével (elbocsátó) másutt is szabad házasságot kötni.

III. A **vegyes házasság** egy katolikus és egy más közösséghez tartozó megkeresztelt személy között jön létre. Erre a püspök csak akkor adhat engedélyt, ha a katolikus fél – a másik fél tudomásával – kinyilvánítja, hogy erejéhez képest mindent megtesz azért, hogy összes gyermekét a katolikus egyházban kereszteljék és neveljék.

IV. A házasság fölbontása és érvényesítése

A. A kötelék **fölbontása**

A megkötött és elhált házasságot semmiféle emberi hatalom és semmiféle ok nem bonthatja föl, kivéve a halált. Az el nem hált házasságot a pápa fölbonthatja, ha egyik fél kéri. Fölbomlik két keresztleetlen házassága is, ha a megkeresztelkedett fél új házasságot kötött azért, mert a keresztleetlen nem akar békében élni vele. Ha poligám személy keresztlekedik katolikussá, keresztleetlen feleségei közül tetszése szerint kiválaszthat egyet, a többit bocsássa el. Egyedi esetekben a pápa fölbonthatja a tönkrement érvényes, de nem szentségi (mert keresztleletlenel kötött) házasságot „a hit javára”.

B. **Különválás** a kötelék fönmaradása mellett

Örökös különválásra egyetlen törvényes ok a másik fél házasságtörése. Az ideiglenes különválás oka a házastárs vagy a gyerekek súlyos testi vagy lelki veszélyeztetése, ill. a közös élet túlzott megnehezítése. Ha a vétkes fél szakítja meg az életközösséget, a másik félnek semmi külön teendője nincs.

C. A házasság **érvényesítése**

Az akadály elhárulása után a házasságot a kánoni formában meg kell kötni. – *Gyökeres orvoslás* esetén nincs szükség a beleegyezés megújítására. Akkor kerülhet rá sor, ha a felek házassági akarata a korábbi – érvénytelen vagy polgári – házasságkötéskor megvolt, és jelenleg is megvan, és valószínű, hogy a felek a házaseletben ki akarnak tartani. Megadható az egyik vagy mindkét fél tudtán kívül is.

Egyéb istentiszteleti cselekmények

I. Szentelmények

A szentségekhez hasonló kegyelemközvetítő jelek, az Egyház akárhány ilyen elrendelhet. A szentelésben az imát olajjal megkenés, az áldásokban szenteltvízzel való meghintés kíséri.

Ami az egyházi **temetést** illeti, meg kell adni: az elhunyt hívőknek, a katechumeneknek, a hívő családok keresztleletlen csecsemőinek is. Másvallású keresztényeknek, csak ha saját papjuk nem elérhető. Nem szabad egyházi temetésben részesíteni a nyilvánvaló bűnösöket és a hitehagyókat, mert közbotrányt okozna. Ma már az Egyház nem tiltja a hamvasztást, ha nem a keresztény tanítással ellenkező okok miatt választatják.

II. Szent helyek

A templomok, az oratóriumok és a magánkápolnák az istentisztelet, a jámborság és a vallás gyakorlását és előmozdítását szolgálják; ezért tilos mindaz, ami nem fér össze a hely szentségével. Közömbös ténykedésekre a püspök adhat engedélyt. A szent szertartások idején a templomokba szabad és ingyenes a belépés.

Kitérő: Ministrálás

A laikus számára a legtermészetesebb bekapcsolódási lehetőség a liturgiába.

Alapvető szabályok:

1. Egyszerre egy ember csak egy helyütt legyen jelen (vagyis kerüljünk minden lökdösődést és összeütközést).
2. Kerüljük a cikázást és száguldozást; a ministráns méltósággal vonuljon, a lehető legkisebb távolságon.
3. A szolga figyel urára: a ministráns lesi, mit kíván a pap.
4. A kéz ne lógjon, hanem összekulcsolva vagy összetéve tartjuk.
5. Mindig arccal előre lépünk (nincs curükkolás).
6. Tilos a guggolás; ha magasságot akarunk veszteni, hajtsunk térdet.

Mise alatt:

1. Miután segítettünk a terep előkészítésében, fősorakozunk a pap előtt. Ő ad utasítást az indulásra. – Az ünnepi bevonuláskor elől a füstölő, aztán a kereszt a két gyertyással, az egyéb szolgálattévők (olvasó a könyvvel, amit az oltárra tesz).
2. Térdhajtás a tabernákulum felé, fejhajtás az oltárasztalnál. Adjunk helyet közepén a misézőnek. Utána szerényen helyet foglalunk.
3. A műfajnak megfelelően fölkészített fölolvások eleget tesznek föladatuknak; a zoltáros az egész imádság sikeréért felelős.
4. A ministránsok készítik elő az oltárt az áldozathoz: viszik a kenyeret a tálon és a bort a kehellyel (a betöltéskor a kancsók fülei a pap felé), valamint a kézmosás eszközeit (ha két ministráns van, az egyik tartja a tálat és a kancsót, a másik a széthajtott kendőt).
5. Az áldozati rész alatt tisztelegve őrt állnak az oltár két oldalán.
6. A csöngetés szolid legyen, hiszen kevés informatikai értéke van. Az első csendítés az „ősi áldás” végén van (a pap kiterjeszti kezét az áldozati adományok fölé, és keresztet rajzol), ha a pap befejezte a mondatot. Csöngessünk, amikor a szentostya és a kehely a csúcsra ér.
7. A békülés jeleként a pap kezet foghat velünk.
8. Áldoztatáskor a tálcát a paptól távolabb eső kezünkben tartjuk.
9. A kehelyöblítéshez bort és vizet kell vinni. Lesni, mit és mennyit kíván a pap.

Az Egyház működésének háttere

Az Egyház anyagi javai

A Katolikus Egyháznak „született joga”, hogy a világi hatalomtól függetlenül anyagi javakat szerezzen, birtokoljon, igazgasson és elidegenítsen sajátos céljai használatára. A főbb sajátos célok a következők: az istentisztelet megrendezése, a klérus és a többi szolgálattevők tisztaságának biztosítása, az apostoli tevékenység és a szegények segítése.

Ezeket a jogokat gyakorolja az Egyetemes Egyház és az Apostoli Szentszék, a részegyházak (püspökségek), valamint minden más jogi személy (pl. egyházi iskola, plébánia)

Az egyház „született joga” hogy a krisztushívőktől megkívánja azt, ami sajátos céljaihoz szükséges. A krisztushívőknek jogában áll, hogy anyagi javakat az Egyház javára adjanak.

A MKPK kéri, hogy a családok járuljanak hozzá az átlagos kereset fél százalékával az egyházközség működéséhez, a templomi perselyben pedig az istentisztelet folytatásához. Ezen fölül ma lehetséges a SzJA 1 %-át a Katolikus Egyházhoz irányítani, további 1 %-ot valamilyen egyházi jellegű alapítványnak juttatni.

A megyéspüspöknek joga van az irányítása alá tartozó hivatalos jogi személyekre, pl. plébániákra adót kivetnie. Ebből tartják fenn a palotát, a szemináriumot és fedezik belőle az egyházi építkezéseket.

A püspökök járulnak hozzá azoknak az eszközöknek az előteremtéséhez, amelyekre az Apostoli Szentszéknek szüksége van ahhoz, hogy az egyetemes egyházat kellőképpen szolgálhassa.

A megyéspüspöknek nagyobb jelentőségű vagyonkezelési intézkedések előtt meg kell hallgatnia a gazdasági tanácsot és a tanácsosok testületét. Minden jogi személynek legyen gazdasági tanácsa vagy legalább két tanácsosa, akik a vagyonkezelőt feladatának teljesítésében segítik.

Büntető rendelkezések az Egyházban

I. Az egyháznak joga van arra, hogy megfenyítse híveit, ha rászolgálnak. A legszigorúbb büntetés a **kiközösítés** (*excommunicatio*). A kiközösítettnek tilos részt vennie az eucharishtiában vagy más istentiszteleti szertartásban, szentségeket kiszolgáltatni vagy fölvenni, és bármiféle egyházi hivatalokat, szolgálatokat vagy tisztségeket gyakorolni. Ha a tettes makacssága megszűnt, a büntetést el kell engedni.

II. Büntetendő cselekmények

- a vallás és az egyház egysége ellen: pl. hitehagyás, eretnokség, szakadárság, a szent színek gyalázása;
- az egyházi hatóságok és az egyház szabadsága ellen: fizikai erőszak klerikusok ellen, az egyház működési szabadságának megsértése, egyházi javak jogtalan elidegenítése;
- tisztségek bitorlása (szentségkiszolgáltatás színlelése) és visszaélések gyakorlásuk során (simónia, gyóntatási bűnök);
- klerikus kötelezettségek ellen: pl. házassági kísértet, helybenlakási kötelezettség megsértése;
- élet és szabadság ellen: kiemelten a magzatelhajtás;
- hamisítás: rágalmozás, okirathamisítás.

III. A büntető és büntetést elengedő hatóság a megyéspüspök, de némely kiközösítés föloldozását a Szentszék fenntartotta magának (pl. az eucharisztia gyalázása, a pápa

bántalmazása, püspökszentelés pápai megbízás nélkül, a gyónási titok elárulása). A gyóntató a ki nem nyilvánított, önmagától beálló kiközösítést elengedheti, ha a gyónónak nehéz lenne a súlyos bűn állapotában maradnia az illetékes előljáró intézkedéséhez szükséges időn át. De ilyenkor utólag föl kell folyamodnia az illetékes előljáróhoz.

A bírósági eljárások

Minden egyházmegyében az elsőfokú bíró a megyéspüspök, aki köteles bírói hatalommal rendelkező bírósági helynököt és egyházmegyei bírákat, valamint ügyészt és kötelékvédőt kinevezni. Az utóbbi főadata a házasság és a fölszentelés érvényességének védelme. A nehezebb vagy fontosabb ügyeket a püspök három- vagy öttagú bíróságra bízhatja. Az egyházi rend kötelékéről és a házassági kötelékről folyó peres ügyek hármass bíróságnak vannak fönntartva.

Ahhoz, hogy a bíró kimondhassa az ítéletet, nélkülözhetetlen, hogy lelkében erkölcsi bizonyosság legyen az eldöntendő dologról. Az ítélet megtámadására két lehetőség van: az érvénytelen ítélet semmisségi panasszal támadható; az érvényes, de sérelmes ítélet ellen valamelyik fél fellebbezést nyújthat be.

Az elsőfokú bíróságok döntésével szemben másodfokú bírósághoz, illetve az Apostoli Szentszékhez lehet föllebbezni. Kiváltság alapján az Esztergomi Prímási Főszentszék III. fokú bírósággént működik.

A legtöbb eljárás házassági pör, első fokon ne tartson tovább egy évnél, másodfokon pedig hat hónapnál.

A magyarországi egyházmegyék

Az Esztergom-Budapesti Egyháztartomány

Esztergom-Budapesti Érsekség²⁶

Az esztergomi érsekséget Szent István királyunk és II. Szilveszter pápa alapította (1001). Joghatósága elsősorban a felvidéki vármegyékre terjedt ki. Számos szuffragáneos püspöke és apátja volt, érseke 1239-től az ország primása (1808–1949-ig hercegprimás). Minthogy Esztergom városa hosszú ideig (megszakítással 1543–1683) török uralom alatt volt, az érsekség a székeskáptalannal együtt Nagyszombatban rendezkedett be, az érsekek maguk inkább Pozsonyban tartózkodtak. A visszatérést csak 1820-ban rendelte el Rudnay Sándor érsek, ő kezdte el az új székesegyház építését is Szent Adalbert vértanú püspök tiszteletére (fölszentelése 1856-ban, ekkor csendül föl Liszt Ferenc Esztergomi Miséje).

Az I. világháború után birtokainak és híveinek nagy része a csehszlovák államnak jutott, a főegyházmegye súlypontja egyre inkább a fővárosba került. A budapesti helynökség 1892-től működik, 1993-ban pedig a pápa létrehozta az **esztergom-budapesti főegyházmegyét**, amely területileg a legkisebb, hívőszámát tekintve a legnagyobb az országban, az 1905-ben fölszentelt lipótvárosi Szent István bazilikát pedig társszékesegyházzá nyilvánította.

Jelenleg 1.250.000 hívő lelkigondozását 149 plébánián 300 egyházmegyes pap látja el. Az új fölosztás alapján ide tartozik – Csepel kivételével – egész Budapest, valamint az esztergomi, dorogi és szentendrei esperesség (a terület összlakossága: 2 millió). A káptalan Esztergomban.

Két primási palota van, Esztergomban és a budai Várban (Úri u. 62.), az érseki és a primási főszentszék Budán működik. Az egyházmegyei szeminárium Esztergomban van (a fehérváriak is ott tanulnak), de az ország központi papnöveldéje Pesten.

A legtöbb szerzet központja a fővárosban van, és tevékenységet is folytatnak.

A főváros legszebb templomai a régi időből: a budavári Nagyboldogasszony plébániatemplom (Mátyás-templom), a Vízivárosban a Szent Anna és Szent Erzsébet templomok, valamint az Országúti Ferencesek temploma, Pesten a belvárosi plébániatemplom, a ferencesek, a domonkosok (később Angolkisasszonyok) Szent Mihály temploma, a pálosok későbbi Egyetemi temploma, a szerviták temploma.

A főváros terjeszkedésekor a józsefvárosi, terézvárosi, erzsébetvárosi, ferencvárosi egyházközségek is építettek templomot. XVIII. századi templomok láthatók még Újpesten, Kőbányán, Zuglóban. Nagy-Budapest kialakításával csatlakozott: Pestújhely, Rákosok, Lőrinc, Kispest, Erzsébet, Soroksár, Budán Óbuda, Tétény stb.²⁷

²⁶ A főpásztor 1987-től dr. Paskai László OFM filozófianár (*1927), szegedi piarista öregdiák. Segédpüspökei: dr. Dékány Vilmos OSChP általános helynök és Spányi András budapesti helynök. Dr. Ternyák Csaba a Szentszék Papi Kongregációjának érseke.

²⁷ A román stílust a tömörség és a félkörív alkalmazása jellemzi.

A gótika a középkornak magasba törő vonalakat, (csúcsíves) formákat kedvelő stílusa.

A barokk a 17–18. sz. európai művészeti stílusa, irányzata, amelyet szenvedélyes mozgalmasság és a díszítőelemek tobzódása jellemez.

A rokokó kecses, cikornyás formákat kedvelő, mesterkélt idilli hangulatú stílusirányzat a 18. században.

Klasszicizmus az ókori görög-római műveltség eszményeit követő szellemi, művészeti irány.

Eklekticizmus: Különböző nézetek, stílusirányzatok bizonyos elemeinek kiválogatása és keverten való alkalmazása.

Győri püspökség²⁸

Szent István király alapította Szűz Mária tiszteletére. A pápai legátus jelenlétében 1009-ben állították ki alapítólevelét. Püspöke kezdettől az esztergomi érsek szuffragáneusa. Területét eredetileg négy megye: Győr, Moson, Sopron, Vas alkotta. A Szigetköz a középkortól 1993-ig Esztergomé volt. A egyházmegye területe 1777-ig, a szombathelyi egyházmegye megalakulásáig nem változott, ekkor lett a pápai főesperesség is a veszprémi egyházmegyéé.

Tartósan sosem került török kézre, de a fölvonuló hadaktól sokat szenvedett, a püspökök ritkán tartózkodtak székvárosukban. A protestantizmus elterjedt. A rekatolizálásban élen járt a Batthyány, Nádasdy és Eszterházy család. A katolikusok 1700 táján érik el a többséget. Ma a lakosság négyötöde katolikus (400 ezer hívő), a papok száma 180 (11% evangélikus, 5% református).

Az Árpád-kori székesegyház 1539-ben tűzvész pusztította. Az újjáépítést Draskovich György püspök 1645-ben fejezte be a gótikus Héderváry- és Dóczy-kápolnák megőrzésével. A székesegyháznak két kincse van: Szent László hermája (1400 körül) a magyar ötvösművészet remeke. 1697-ben a Szűzanya képe vérrel könnyezett. Ugyanezen évben megtelepedtek Győrben a karmeliták.

A püspökvárat Zichy Ferenc püspök (1743–83) építette újjá. A mai egyházmegye templomainak 80%-a az ő pártfogása alatt készült. Az egyházmegyében buzgón tevékenykedtek a jezsuiták. Feloszlásukkor gimnáziumaikat a bencések vették át (Győr, Sopron, Kőszeg), győri templomuk a barokk művészet remeke.

Pannonhalma területi apátság 20 ezer hívővel (13 plébánia), a Szentszéknél közvetlenül alárendelve. A piaristák Tatán és Magyaróváron tartottak fenn kollégiumot. A premontreiek csornai prépostsága jelenleg 6 rendtagból áll. A női szerzetek közül az orsolyiták működése említendő (Sopron, Győr).

A trianoni béke folytán 1920-ban 99, nagyjából német nyelvű plébánia Ausztriához került. Az egyházmegyének ma is van székeskáptalana, bírósága és papnevelő intézete, a soproni társaskáptalannak már csak 1 tagja van életben. Győrben újabban megtelepedtek a Mária Iskolatestvérek, Sopronban a Legszentebb Üdvözítő Leányai kongregáció.

Székesfehérvári püspökség²⁹

1777-ben alapította Mária Terézia királynő és VI. Pius pápa. Szent István királyi városát, Alba Juliát a veszprémi püspök joghatósága alá rendelte, a Boldogasszony tiszteletére bazilikát építtetett, és családi temetkezőhelyül jelölte ki. A templom szolgálatára társas káptalant alapított, élére a Szentszék alá rendelt prépostot állított. Itt zajlott a királykoronázás, később itt őrizték az örkanonokok a Szent Koronát. Szent István és Imre *elevatioja* után az ország első zárándokhelye.

A város a török uralom alatt a végső romlás állapotába jutott. 1688-tól az esztergomi érsek vette át a joghatóságot fölötte. A lelki gondozásra megjelentek a jezsuiták, ferencesek, karmeliták, kapucinusok stb. Padányi Bíró Márton veszprémi püspök (volt bicskei plébános) a protestánsok jogaival nem törődve megszervezte a budai és fehérvári főesperesség plébániáit. A 18. század közepére a telepítésekkel elérték a katolikus többséget.

A püspökség és székeskáptalan fölállítását a jezsuiták és a hajdani prépostság megszüntetése tette lehetővé. Nagy Ignác első püspök hozzákezdett a palota építéséhez, a

Neoromán, -gót, -reneszánsz, -barokk, -klasszicista stílus a középkori és későbbi formákat föllelevenítő, azokat utánozó stílusok.

²⁸ A főpásztor 1991-től dr. Pápai Lajos (*1940), korábban a veszprémi egyházmegye papja.

²⁹ A főpásztor 1991-től dr. Takács Nándor (*1927), eredendően karmelita, időközben a győri egyházmegye papja.

papnövelde 1802-ben nyílt meg (1951-ig). Ez volt az ország legszegényebb püspöksége.³⁰ Századunkban két országos hírű püspöke volt: Prohászka Ottokár és Shvoy Lajos. 1993-ban a fővárosi plébániák a főegyházmegyéhez kerültek, Csepel kivételével (Makkos Mária kegyhely a budakeszi plébániához tartozik). A hívek száma 450 ezer, róluk 160 pap gondoskodik.

Hajdúdorogi görög katolikus egyházmegye³¹

A keleti egyházak liturgiája és fegyelme eltér a mienkétől. Görög katolikusoknak mondjuk a Rómával egyesült keleti szertartásúakat. A magyar görög katolikusok 1912 előtt ószláv és román egyházmegyékben éltek. A hajdúdorogi egyházközség 1868-ban kezdett mozgalmat a magyar liturgikus nyelv szentesítése és külön püspökség föllállítása érdekében. Az egyházmegyét I. Ferenc József király és X. Pius alapította a munkácsi, eperjesi, nagyváradi, gyulafehérvár-fogarasi, szamosújvári egyházmegyék 162 plébániájából, de liturgikus nyelve nem a magyar lett, hanem a klasszikus görög. Az első püspök, Miklósy István Nyíregyházát választotta székhelyül. Ott van a szeminárium és a székeskáptalan is. Látogatott Mária-kegyhely Máriapócs.

A püspök joghatósága kiterjed az ország összes görög katolikusára. A hívek száma 230 ezer, a papok száma 220.

A Kalocsa-Kecskeméti Egyháztartomány

Kalocsa-Kecskeméti Érsekség³²

A kalocsai egyházmegye első püspöke a pápától koronát hozó Aserik-Anasztáz bencés apát lett 1002-ben. Őt Sebestyén érsek átmeneti vaksága alatt áthelyezték Esztergomba; onnét úgy tért vissza, hogy kivívta Kalocsának az érseki címet. Szent László korától több oklevélben szerepel egy független, majd Kalocsával egyesült bácsi érsekség is. A Száván túli missziós munkára alakult a szerémi püspökség. Egyéb középkori szuffragáneusai: az erdélyi, csanádi, a váradi és a zágrábi, boszniai, belgrádi, bodonyi, szörényi és az argyasi püspökség.

A törököt megelőzően öt főesperességben, közel 300 plébánián főleg magyarok laktak. A török közeledtével megkezdődött a délszláv népesség beköltözése. Buda elfoglalása után az egész egyházmegye török uralom alá került. Az érsekek nem tartózkodtak egyházmegyéjükben, a nép könnyen csatlakozott a református prédikátorokhoz, a katolikus lakosság egyedüli pásztorai a ferencesek voltak.

Az újjáépítés kora csak 1711 után kezdődött meg. Az egyházmegye területének egy részére – egészen Szegedig és Halasig – a váci püspök terjesztette ki joghatóságát, Bácskában a ferencesek indították el a lelkipásztori munkát. Kalocsa város újjáépítését Csáky Imre érsek kezdte, a székesegyház újjáépítését Patachich Gábor, ő alapította a szemináriumot is (1951-ig), újjáélesztette a székeskáptalant. A piarista Oswald Gáspár terve szerint épült érseki palotába Patachich Ádám érsek költözött be Hajósról, könyveiből lehetett létrehozni a Főszékesegyházi Könyvtárat.

A trianoni békekötés kettészelte az egyházmegyét. Terjedelmesebb déli része Jugoszláviához került. De az 1993 óta újjáalakított egyházmegye magában foglalja Bács-

³⁰ A székesfehérvári őrkanonokság somogyi birtokait (custodiat) Ferenc király 1807-ben a piarista rend kezére juttatta; ez adott szilárd alapot a rendtartomány létének.

³¹ A főpásztor dr. Keresztes Szilárd (*1932), piarista öregdiák.

³² A főpásztor 1999-től dr. Bábel Balázs (*1950), a kecskeméti piarista gimnázium növendéke, egykor váci egyházmegyes pap. Bíró László segédpüspök a pesti Központi Szeminárium rektora.

Kiskun megye egészét Kecskeméttel együtt – a város híres (szintén Oswald Gáspár által tervezett) „őregtemploma” társszékesegyház lett. Kecskeméten van az érseki helynökség is. Kalocsán működik a főegyházmegyei hivatalon túl a főszékeskáptalan és a főszentszék.

Az 543 ezer lakosból 427 ezer katolikus. A 123 plébánia 10 esperesi kerületre oszlik (4 főesperesség), a lelkipásztorkodó papság száma azonban csak 104 (1996-ban), az országban itt indult meg leghamarább az állandó diakónusok képzése.

A mai egyházmegye területén 1715 óta szakadatlanul működik a piarista rend kecskeméti kollégiuma (templomuk plébánia), visszatértek egykori működési helyükre Baján a ciszterciek, Petőfiszálláson a pálosok, Kalocsán a jezsuiták, Hajóson a verbiták. A szerzetesnők közül újrakezdték a Mi asszonyunkról nevezett Kalocsai Iskolanővérek, Kecskeméten az Angolkisasszonyok, a Jézus Szíve Népleányok és a Szociális Testvérek, Tiszaalpáron pedig Szent Benedek Lányai.

Pécsi püspökség³³

A pécsi sírkamrák és egyéb leletek tanúsága szerint a kereszténység el volt terjedve már a római korban is. A népvándorlás idején sem szűnt meg teljesen az egyház ezen a területen, a magyarokat megelőzően 853-ban a salzburgi püspök több templomot szentelt az 5 bazilika (*quinque ecclesiae*) városában és környékén.

Az egyházmegye határait Szent István király valószínűleg 1009-ben jelölte ki részletesebben. Az első püspökök Bonipert és boldog Mór. A régi Tolna, Baranya, Pozsega, Verőce és Szerém vármegye területéből jelenleg csak Tolna és Baranya tartozik a pécsi egyházmegyéhez.

Az apátságok alapításának sorát Szent István kezdte Pécsváradon. Megtelepedett mindegyik koldulórend. A Mecsekben (Jakabhegy) élő remetéknek 1225-ben Bertalan püspök szabályzatot adott; ez a közösség később a pálosokhoz csatlakozott.

A XIV. században ezerre tehető a működő papok száma. A pécsi káptalani iskolából Nagy Lajos egyetemet alapított. A mohácsi vészig igazolható magasabb fokú iskola megléte. A török hódítás miatt (1543) a püspök elmenekült, a papság teljesen kihalt, tért hódított a reformáció (Sztárai Mihály). A katolikus hitet a pécsi jezsuiták missziós állomása, a licenciátusok (falusi gyülekezeteket engedéllyel vezető világiak) és a bosnyák barátok (a szerbek között) tartották ébren.

A török utáni első püspök, Radanay Mátyás alatt megkezdődött a reformátusok, unitáriusok és az ortodox rácok rekatolizálása. A XVIII. században újjáépültek barokk stílusban a falusi templomok és Pécs templomai (a székesegyház végső formáját neoromán stílusban nyerte el), visszatelepültek a koldulórendek, monumentális papnövelde épült, Klimó György püspök alapította a könyvtárat és nyomdát. A fiúgimnáziumot a jezsuiták, ill. a ciszterciek vezették, a lánynevelés munkájába a Notre Dame apácák léptek be. Századunkban Zichy Gyula püspök létesítette a jezsuita Piusz-intézetet.

A török utáni betelepítések miatt a plébániákat a háromnyelvűség jellemzi: magyar, német, horvát. A II. világháború után nagy lakosságcsere. A hívek száma: 500 ezer, az aktív papok száma 108.

Ma Pécssett pálos noviciátus, karmelita apácák kolostora, látogatott kegyhely Máriagyűdön.

³³ A főpásztor 1987-től Mayer Mihály (*1941).

Szeged-csanádi püspökség³⁴

Marosvár urát, a görög szertartású Ajtonyt Szent István vezére, Csanád leverte. A róla elnevezett vár és megye első püspökévé a király 1030-ban Szent Gellértet tette, akit a székesegyház és kolostor építése után 1046-ban pogány lázadók megöltek. A középkorban a hatalmas kiterjedésű egyházmegye (legalább 218 túlnyomóan magyar plébánia) keleten Erdéllyel, Hunyad megyével volt szomszédos, délen az Al-Duna, nyugaton a Tisza határolta. A török idők után Szeged városával és Zaránd megyével bővült. A nagyobb szerzetesrendek mind képviselve voltak.

A török uralom idején (1552–1718) a szegedi ferences gvardián volt az általános helynök, de szinte az egész magyar lakosság elpusztult vagy elmenekült. A török kiűzése után 1778-ig a temesi bántágot katonák kormányozták, és mindenféle népekkel telepítették be. 1738-ban Temesvár lett a püspök székhelye, a katolikusok többsége, így a püspök is német volt. Temesvárott a jezsuiták föloszlatása után iskolájukat a piaristák vették át. A székesegyházat 1778-ban szentelik föl. A szemináriumban 1830-tól magyar nyelvű oktatás.

A trianoni békekötés után az egyházmegyét háromfelé darabolták: 160 plébánia Romániához, 62 Jugoszláviához került, csak 31 plébánia maradt Magyarországon. Glattfelder Gyula püspöknek 1923-ban el kellett hagynia Temesvárt, székhelye hamarosan Szeged lett (1930). Székesegyháza a szegedi neoromán fogadalmi templom, köréje épült a püspöki székház, a szeminárium és a Szent Imre kollégium. A székeskáptalan 1941-ben alakult újjá.

A szemináriumot a jezsuiták vezették, a város fiúgimnáziumában 1720–1948-ig a piaristák tanítottak, a lánynevelésben a szegedi iskolanővérek jeleskedtek (Karolina).

A világháború után 1993-ig a csanádi püspök kormányozta a szatmári és váradi egyházmegye magyarországi részeit. Az ekkor formálódott szeged-csanádi püspökség magában foglalja az egész Csongrád megyét is. A hívek száma 450 ezer, a 107 papból 22 nyugdíjas.

Az Egri Egyháztartomány

Egri Érsekség³⁵

A püspökséget valószínűleg Szent István már a legelső egyházszervezet fölállításakor alapította Szent János evangélista tiszteletére. A háromhajós, románstílusú székesegyház csak 1200 táján épült, de a tatárjárás után újjá kellett építeni. A gótikus püspöki palota 1470 körül készült. A káptalan és a káptalani iskola nevezetes volt. A középkorban az egri volt a legnagyobb kiterjedésű egyházmegye: 12 vármegyében 13 főesperesi kerületre tagolódott.

Mohács után az általános fejtelenség, erőszakos birtokfoglalások, a közbiztonság süllyedése, majd a török uralom terjeszkedése miatt egyre inkább megbénult az egyházmegye kormányzása. A törökök elűzték a kolostorok lakóit, lepadt a plébániák száma, tért hódított a reformáció. A káptalan és a püspök Kassára húzódott. A papképzésről Lippay György és Kisdy Benedek igyekezett gondoskodni.

A török után Telekessy István tért vissza Egerbe. Ő kezdte építeni a papnövelvét, a székesegyházat. Ezeket és a püspöki palotát Erdődy Gábor fejezi be, visszatér a káptalan. Esterházy Károly alapítja a líceumot.

Ferenc király és VII. Pius 1804 kiszakítja az érseki rangra emelt Egerből a kassai és szatmári püspökséget, még két szuffragáneust rendeltek alá: a rozsnyói és a szepesi püspököt.

³⁴ A főpásztor 1987-től Gyulay Endre (*1930).

³⁵ A főpásztor 1987-től dr. Seregély István (*1931), korábban a szombathelyi egyházmegye papja. Segédpüspökei Kovács Endre (korábban a ciszterci rend tagja) és dr. Katona István, piarista öregdiák.

Az első érsek Fuchs Ferenc. Az új főegyházmegye Heves, Borsod, Szabolcs megyére, Külső-Szolnok északi részére, a hajdúvárosokra, Nagykunságra és a Jászságra terjedt ki.

Egerben Pyrker László érsek alapította az első tanítóképzőt, fölépítette az új székesegyházat. A fiúgimnáziumot a ciszterciták, a lánynevelést az angolkisasszonyok vezették. A piaristáknak Sátoraljaújhelyen volt kollégiumuk.

A világháború után az egri érsek kormányozta a rozsnyói és kassai egyházmegye ideeső részeit is. 1993-ban a főegyházmegye keleti feléből megszületett a Debrecen-nyíregyházi egyházmegye. Maradt így is 700 ezer hívő 218 aktív és 70 nyugdíjas pappal.

Váci püspökség³⁶

A váci Szűz Mária egyház (püspökség) alapítója első szent királyunk, a fejedelmi törzs Duna-Tisza közötti területére rendelte. Először 1075-ben említi a garamszentbenedeki apátság alapítólevele. A székesegyházat I. Géza építette. A középkorból 451 templomról van adatunk. Hozzá tartozott Pest is. Jelentős volt a bencések és premonstreiek szerepe.

A török megszállás 1544-ben kezdődött. A püspökök távolléte és a paphiány miatt elterjedt a protestantizmus. A törökök távozásukkor 1685-ben fölrobbantották a székesegyházat, a püspöki és kanonoki házakat. A békés fejlődés csak a szatmári béke után indulhatott meg. Akkor jelentek meg a piaristák és a ferencesek. Az egyházmegye újjászervezője Berkes András nagyprépost, helynök. A határok lenyúltak Halasig, Hódmezővásárhelyig, Dorozsmáig. Az egyházmegye legnagyobb építtetője Migazzi Kristóf, aki bécsi érsek is volt, ő építette a székesegyházat is.

1993-ban, az egyházmegyei határok újrendezésekor leválasztották Bács-Kiskun megyét és Budapest IV., XV–XX. kerületét. 1 millió hívőből 600 ezer maradt, lelkigondozásukat 249 pap végzi, ebből 64 nyugdíjas.

Debrecen-nyíregyházi püspökség³⁷

1993-ban alakult 300 ezer hívővel, 72 aktív és 25 nyugdíjas pappal az egri főegyházmegye keleti, tiszántúli részéből és a nagyváradi egyházmegyének határon inneni, a Szentszék által 1929-ben létesített debreceni apostoli kormányzóságából, amelyet 1952-től a csanádi püspök kormányzott.

Debrecen a középkorban virágzó egyházi élet jellemezte, a reformáció 1552-ben győzött és kitiltotta a városból a katolikusokat. 1714-ben azonban csak úgy kaphatta meg a szabad királyi város címet, ha katolikus templom épülhetett és jöhettek a ferencesek. Csáky Imre bíboros-püspök 1721-ben betelepíti a piaristákat is, akik közösen használják a megépült Szent Anna templomot a plébániával (ma ez a székesegyház). A piaristák gimnáziumával szemben 1882-ben létesült a Svetits Leánynevelő Intézet, amelyet a szegedi iskolanővérek vezetnek. Ma a város lakosságának negyede katolikus.

Az új egyházmegye másik fele a szabolcsi főesperességből áll, a társszékesegyház a 100 ezer lakosú (40%-ban katolikus) Nyíregyházának a század elején épült temploma. Szeminárium és bíróság Egerben.

³⁶ A főpásztor Keszthelyi Ferenc (*1928), korábban a ciszterci rend tagja, időközben a székesfehérvári egyházmegye papja volt.

³⁷ A főpásztor 1993-tól Bosák Nándor (szül: 1939-ben), korábban az egri főegyházmegye papja, szemináriumi spirituális.

A Veszprémi Egyháztartomány

Veszprémi Érsekség³⁸

Talán az ország első püspöki székhelye, ahol Dunántúl térítő püspöke, Domonkos 997-től tartózkodott. Alapításától az egyházmegyéhez tartozott a középkorban Veszprém, Fehérvár, Kolon és Visegrád vára és megyéje. Somogy megye is kezdetől szerves része. A székesegyház Gizella királyné alapította, a királynékat a veszprémi püspök koronázta, többnyire ő volt a királynék kancellárja is. A káptalannak virágzó főiskolája volt.

A monostorok számát tekintve a veszprémi egyházmegye élen járt az országban. Híres bencés apátságok: Bakonybél, Zalavár, Tihany, a cisztercieké Zirc, koldulórendek is megtelepedtek, a Pilisben kelt életre a pálos rend, kartauziak Levelden (Városlőd). Összesen, ha nem is mindig egy időben, 102 kolostor állt az egyházmegye területén. A plébániák száma megközelíthette a hatszázat. A hat főesperesség: Veszprém, Zala, Segesd, Somogy, Fehérvár és Buda.

Veszprém vára a török háborúk alatt legalább nyolcszor cserélt gazdát. A székesegyház 1552–1630-ig romokban állt. A püspökök északra húzódtak, a káptalan és a papság kihalt. A lakosság is biztonságosabb helyre költözött, a maradék magyarság lelki gondozását protestáns lelképásztorok vették át.

Széchenyi György püspök Sümegre hozta a ferenceseket. A szatmári béke után németeket és szlovákokat is betelepítettek. Volkra János Ottó püspök szemináriummal kísérletezett, és behívta a piaristákat. Utóda barokk stílusban helyreállította a székesegyházat. Padányi Bíró Márton (1745–62) 107 templomot építtetett, 43-at visszavett a protestánsoktól, fölállította a szemináriumot. A püspök 1772-ben költözött Sümegről az új püspöki palotába.

1777-ben az új székesfehérvári püspökség elvitt 62 plébániát, a szombathelyi 11 plébániát, viszont megkapta a pápai főesperességet és a Dráva környéki horvát plébániákat. 1794-ben 195 plébánián 251 egyházmegyei és 51 szerzetespap végzett lelképásztori munkát. A kereken 350 ezer főnyi lakosság 69%-a volt katolikus, 20% református, 7%-a evangélikus. Ranolder János püspök a múlt század második felében leánynevelő intézeteket létesített egyházmegyéje öt városában, valamint Budán és Pécsen.

1993-ban II. János Pál a veszprémi püspökséget érsekséggé és metropolitai székhellyé emelte. A Balatontól délre fekvő egyházközségekből létrejött a kaposvári püspökség. Maradt 373 ezer hívő 110 aktív és 34 nyugdíjas pappal. Újjáéledt a szeminárium, az érseki középiskolát piaristák vezetik.

Szombathelyi püspökség³⁹

A győri, a veszprémi és a zágrábi egyházmegyek területéből kihalva, Mária Terézia és VI. Pius 1777-ben alapította. Akkor a 114 plébániát hat főesperességbe osztották be.

Savaria lakói közt a római korban is voltak keresztények. Itt lett vértanú Szent Quirinius, itt született (valahol) Szent Márton. A frank hódítás korában a salzburgi érsek gyakorolt fölötté joghatóságot. Vas vármegyét Szent István a győri püspökség alá rendelte, Vasváron társaskáptalan is volt, ez 1578-ban Szombathelyre költözött. A reformáció főleg a német ajkú lakosság között és a Nádasdy-birtokon terjedt. 1788-ban a katolikusok száma elérte a 224 ezret, a protestánsok száma 70 ezer körül lehetett.

³⁸ A főpásztor 1997-től dr. Márfi Gyula (*1943), korábban szombathelyi egyházmegyes pap.

³⁹ A főpásztor 1987-től dr. Konkoly István (*1930).

Az új egyházmegye intézményeit Szily János püspök szervezte meg (szeminárium, püspöki palota, székesegyház). A kőszegi gimnáziumot a jezsuiták, piaristák, majd a bencések vezették, a szombathelyi a ferencesek, majd a premonstreiek.

A trianoni békekötés nyomán az egyházmegye jelentős része Ausztriának jutott (57 plébánia 100 ezer hívővel). Először a bécsi érsek kormányozta, majd 1954-től László István (1960-tól eisenstadti püspök). A Jugoszláviához csatolt 19 plébánia és 67 ezer katolikus a maribori püspökség joghatósága alá került. Maradt 118 plébánia, ezek számát Mikes János püspök hússzal növelte. A székesegyházat és a palotát 1945-ben súlyos bombatalálat érte. A hívek áldozatából újjáépült.

Ma közel 300 ezer hívő, 131 aktív és 34 nyugdíjas pappal. A seminaristák Győrben tanulnak.

Kaposvári püspökség⁴⁰

1993-ban II. János Pál pápa a veszprémi egyházmegyéből leválasztotta a somogyi és segesdi főesperességet, és néhány zalai esperesi kerületet, Balás Béla veszprémi segédpüspököt pedig kinevezte kaposvári megyéspüspöknek. Rábízott 305 ezer hívőt, 93 aktív és 20 nyugdíjas pappal. Az egyházmegye a Balaton és a Dráva között terül el.

Somogy megye lakossága ma túlnyomóan magyar, háromnegyede katolikus. A kálvinista falvak ősidőktől fajpusztítók. A katolikusok sem túl szaporák. A megye székhelye és egyetlen nagyobb városa: Kaposvár. Ennek 1737–44 között épült nagytemploma szolgált alapul a későbbi neoromán székesegyházhoz.

Somogy megye kezdettől fogva a veszprémi egyházmegye szerves része volt. A pécsi egyházmegye és Baranya nyugati határa az Alma patak. Szent László bencés kolostort alapított Somogyvárott 1091-ben, Zselicszentjakab a legrégebb nemzetségi monostor. Csurgón a johannita lovagrendnek volt konventje, Segesden a ferenceseknek. A török uralom alatt a lakosság részben elvándorolt, így aztán betelepítésekre volt szükség.

A piaristáknak Nagykanizsán 1765-től gimnáziumuk volt, a 25 ezer holdas rendi birtok központja Mernyén.

⁴⁰ A főpásztor 1993-tól Balás Béla (*1941), budapesti piarista öregdiák, korábban az esztergomi főegyházmegye (és a Regnum Marianum közösség) papja, majd veszprémi segédpüspök.

A szomszéd országok egyházi élete

Szlovákia

Teljes egészében az I. világháború után vált el a magyar koronától. Honfoglalásunkat megelőzően volt itt egy szláv hercegség Nyitra székhellyel, ahol Pribina templomot is emelt Szent Emmeránnak – a regensburgi egyházmegye védőszentjének – tiszteletére. 880-ban a sváb Wiching került ide állandó püspöknek. A magyarok tehát a Keleti-Kárpátokban egy szláv nyelvű, de a német-római birodalom felé tájékozódó néppel találkoztak.

Szent István korában virágzott a keresztény élet, Zoborhegyen megújult az apátság. A szentkirály egyházszervezetében az egész Felvidék az esztergomi érsekség és az egri püspökség számára vált missziós föl adattá. A nyitrai püspökség működését Kálmán király újíttotta föl, uralkodása vége felé. Idejében megjelentek a szerzetesrendek is. A lakosság fokozatosan benépesítette Észak-Magyarországot: a magyarok a sík- és dombvidéken, a hegyvidéken szlovákok laktak. A XII. századtól betelepült a szepesi szászág és a bányavárosok német lakossága, amely aztán a XVI. században luteránus lett (a szlovákok jelentős része is), a magyarok pedig kálvinisták.

A török időkben az esztergomi érsek Nagyszombatba, az egri püspök Kassára települt. De itt éltek a többi kinevezett, de székhelyüket meg nem közelíthető püspökök is. Innét irányították az ellenreformációt is, amelynek főhősei – bár a többi szerzetek is újjáéledtek – a jezsuiták és a piaristák.

Felvidéki piarista kollégiumok: Podolin (1642–1922), Privigye (1666), Murány (1667), Szepesbela (1674–1852), Breznóbánya (1675–1857), Szentgyörgy (1685), Nyitra (1701), Korpona (1720–1873), Rózsahegy (1729–1922), Kiszseben (1739–1922), Tallós (1763–73), Szele (1763–1776), Trencsén (1776), Selmebánya (1776–1922), Léva (1815–1922). Ezért is mondták tót szerzetnek a piaristákat.⁴¹

Az esztergomi főegyházmegyéből 1776-ban kihasították a szepesi, rozsnyói és besztercebányai püspökséget, 1804-ben létrejött a kassai püspökség (Abaúj, Zemplén, Sáros vármegye). A ruszinok számára 1809-ben görög katolikus püspökséget alapítottak Eperjesen (ma közvetlenül a Szentszéknak alávetve). A trianoni határok ezeket az egyházmegyéket kettévágták.

II. János Pál rendezése szerint Szlovákiában ma két egyháztartomány van. A Pozsony-nagyszombati érsek két szuffragáneusa a besztercebányai és a nyitrai püspök. A rozsnyói és a szepesi püspök pedig az érseki rangra emelt Kassa alá rendelődt. Mindegyik püspök szlovák. A magyarok szeretnének saját püspökséget Komáromba.

Pozsony 1543-tól sokáig a magyar prímás székhelye volt. A Szent Márton koronázó-székesegyház a XIV–XV. században épült, társas káptalan működött benne. Nagyszombatot számos temploma miatt kis Rómának is nevezték, fő temploma a Szent Miklós székesegyház (XIV. sz.). Itt is volt társaskáptalan. A szlovák nyelvű katolikus irodalom és művelődési mozgalmak jelentős központja.

⁴¹ Ma a szlovák piaristák Privigyén, Nyitrán, Trencsénben és a morva Strážnicén tevékenykednek.

Ukrajna

Kárpátalja 1918-ig szervesen illeszkedett bele a magyar vármegyerendszerbe (Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros), plébániái az egri püspökséghez tartoztak. A ruszinok számára Mária Terézia 1771-ben bizánci rítusú katolikus püspökséget alapított Munkácson, amely 1776-ban Ungvárra költözött. Ma közvetlenül Rómának alávetve.

A trianoni békediktátum Kárpátalját a cseh-szlovák államhoz csatolta, a magyarok 1939-ben visszafoglalták, 1944-től a Szovjetunió tartott igényt rá. Ennek összeomlása után az ukrán köztársaság része. Zakarpatszkaja Ukrajna egy millió lakosának 16%-a magyar.

A Rómával egyesült ukrán-katolikusokat Sztálin beolvasztotta a pravoszláv egyházba, a moszkvai pátriárka fönnhatósága alá. Templomaikat máig hiába követelik vissza. Ez a főoka annak, hogy a pápa nem találkozhat a moszkvai pátriárkával. A szovjet uralom alatt jóformán minden római és görög katolikus papot lágerbe hurcoltak, utánpótlás nem volt. Így ma missziós terület, apostoli adminisztrátor a ferences Majnek Antal püspök.

Románia

Lakóinak nagy többsége ortodox vallású, főpapjuk a bukaresti autokefál pátriárka. Joghatalma kiterjed a magyarországi román egyházmegyére is (18 egyházközség, püspökkel az élén Gyulán). A román állam folytonosan támogatja az ortodoxia terjeszkedését Erdélyben.

Románia 12 katolikus egyházmegyéjéből 10 Erdélyben van (5 görög katolikus, 4 római katolikus, és az örmény kormányzóság 1690-től), Erdélyben él a katolikusok 85%-a: 2 millió hívő (1,1 millió görög katolikus [román] és 0,9 millió római katolikus [magyar]). A Kárpátokon túli két egyházmegye: Bukarest és Jasi.

A. Római-katolikus egyházmegyek

1. Erdélyi (Gyulafehérvári) érsekség

Csekély hatása lehetett a bizánci térítésnek, amely Hierotheosz missziós püspök működéséhez köthető. Az egyházmegyét Szent István alakította ki, székhelyét Szent László Kolozsvárról Gyulafehérvárra tette, metropolitája a kalocsai érsek lett. A szerzetek is eljutottak ide. Az ortodox románok szabad vallásgyakorlatát Mátyás király engedte meg.

János Zsigmond fejedelemsége alatt a protestantizmus több formája is elterjedt. A szászok lutheránusok, a magyarok zömmel kálvinisták lettek, sőt a Szentháromságot tagadó unitárius keresztényeket is elismerték. Erdélynek azonban 157 évig nem volt püspöke, a katolikus papságot kitiltják, megszűnnek a szerzetesházak. Csak a somlyai Bátoriak, a bihari Toldy család, Telegdy Mihály és a keleti székely székek maradnak katolikusok, ahol ferencesek működtek. Báthory István betelepítette a jezsuitákat, akiknek azonban viszontagságos sorsuk volt.

1715-ben III. Károly visszaadta a püspökség javadalmát, a régi székesegyházat és a káptalant. A jezsuiták Kolozsvárott egyetemet nyitnak. A ferencesek a csíksomlyói kegyhely őrei. A piaristák Besztercén (1717–1878), Szentannán (1730–1789), Máramarosszigeten (1730), Medgyesen (1741–1789), és a jezsuiták után Kolozsvárott (1776) működtek.

A Szentszék 1929-ben a többi Romániához került püspökséggel együtt az erdélyit is a bukaresti érsekség alá helyezte. A kommunista uralom alatt Márton Áron püspök (1938–80) tartotta a lelket a székelyekben. II. János Pál Gyulafehérvárt érseki rangra emelte, közvetlenül Rómának alávetve, szuffragáneos nélkül. Első érseke, dr. Jakubinyi György tehát még nem metropolita (segédpüspöke Tamás József).

2. Nagyvárad püspökség

Biztosra vehető, hogy az egri püspökség létrehozása után még Szent István alapította a biharit. A bihari vár földulása után Szent László az egyházmegye székhelyét Váradra tette át, székesegyházának pátrónája a Boldogságos Szűz lett (ballada).

A török uralom 1660–1692-ig tartott, Csáky Imre restaurálja az egyházmegyét, amely 1929-ig szoros kapcsolatban volt a kalocsai érsekséggel. A trianoni béke területét kettévágta. Metropolitája ma a bukaresti érsek (Jan Robu). A megyéspüspök Tempfli József, a magyarság nagy szószólója.

3. Szatmári püspökség

A püspökséget a káptalannal együtt 1804-ben Ferenc király alatt alapították az egri egyházmegye 45 plébániájából. Székhelye Szatmárnémeti. Az egyházmegyét a trianoni béke három részre szakította, 1929-ben Egertől a bukaresti érsek alá rendelődt. Püspöke: Reizer Pál.

Szatmár vármegye székhelyén, Nagykárolyban 1725–1948-ig működtek a piaristák.

4. Temesvári püspökség

Temesvár 1738–1923-ig a Csanádi egyházmegye székhelye volt. A Szentszék rendelkezéséből (1930) a Bánság romániai része, Temesvár székhellyel önálló egyházmegye, a bukaresti egyháztartomány része, 460 ezer lakossal, akiknek csaknem 3/4 része német volt. Azóta a német lakosság jelentős része áttelepült Németországba.

B. Görögkatolikus (bizánci szertartású) egyházmegyék

Az erdélyi románokkal 1698-ban született meg az unió. I. Lipót 1701-ben hozta létre a Gyulafehérvár-fogarasi érsekséget (mostani székhelye Balázsfalva). Ennek szuffragáneus püspökségei: Nagyvárad/Oradea Mare (1777), Lugos/Lugoj (1853), Kolozsvár-Szamosújvár/Cluj-Gherla (1853) és Máramaros/Maramures (Nagybánya). A kommunista kormányzat megszüntette különállásukat; püspökeiket, papjaikat kényszermunkára hurcolta. 1700 templomukból az ortodoxoktól még csak százat kaptak vissza.

Jugoszlávia

A jelenlegi Kis-Jugoszlávia államalkotó nemzete, a szerbek (rácok) az ortodoxiához tartoznak, vallási vezetőjük a belgrádi pátriárka. Joghatósága kiterjed a szentendrei szerb egyházmegyére is (17 egyházközség és a szórvány).

A katolikusok az egykori magyar királyság területén élnek. Bácska a kalocsai érsekséghez tartozott, Torontál lakói Csanádhoz. Önálló püspökség volt Szerémségben (1229), Boszniában (1247), Belgrádban (1290) az Árpádok alatt önálló püspökség is volt. A rigómezei csata (1389) után Szerbia meghódolt az oszmán-török szultánnak, a délszláv népesség kezdett fölvándorolni északra. 1521-től véglegesült a török uralom.

A főlsszabadulás után a ferencesek kezdték a lelkipásztori munkát. 1920-ban a kalocsai egyházmegye 89 plébániája 720 ezer katolikus lakossal, a csanádi egyházmegye 62 plébániája a Szerb-Horvát-Szlovén királyság Vojvodina/Vajdaság nevű tartományának része lett. 1923-tól Bácska és Bánát külön apostoli kormányzóságok, közvetlenül a Szentszék alá rendelve. Ma a belgrádi katolikus érsekségnek (1924) alárendelten magyar püspök van Szabadkán és Nagybecskerekén. A katolikus délszlávokat bunyevácnak, ill. sokácnak hívják.

Horvátország

Szlavóniával együtt Szent László óta a magyar Szent Korona társországa volt 1918-ig. A mai három egyháztartományból (Rijeka, Split, Zagreb) minket közelebbről már csak a zágrábi érdekel. A püspökséget még Szent László alapította 1084 körül, Kalocsához kapcsolódott, 1853-tól érsekség. Hajdan a pécsi egyházmegyéhez tartozott Pozsega, Verőce és Szerém megye. Ma a zágrábi érsek szuffragáneusai: Diakovár/Djakovo 1773, Pozsega, Varasd és a Körösi gk. egyházmegye (1777). Papnövelde a magyaroknak is csak Zágrábban.

Szlovénia

Az 1461-ben alapított Ljubljana ma érsekség, szuffragáneusa Kapr Maribor/Marburg (1228). Néhány magyar falu került át.

Ausztria

A legérthetlenebb az I. világháború után az volt, hogy bár az államtanácsban egyedül Tisza István miniszterelnök tiltakozott a háború ellen, a békediktátumban Ausztria is elcsatolt tőlünk magyar területeket.

A trianoni béke folytán a győri egyházmegyéből 99, nagyjából német nyelvű plébánia, a szombathelyi egyházmegyéből 57 plébánia Ausztriához lett csatolva. Burgenlandot előbb a bécsi érsek kormányozta, majd 1954-től László István, 1960-tól eisenstadti (Kismarton) püspök.

Magyar keresztények szerte a világon

Nyugat-Európa összes országában működik magyar lelkeszi szolgálat. Amerikában Clevelandben 3 magyar templom van. A kommunista üldözés miatt szerzetes közösségek alakultak a távolban, így bencések Californiában, ciszterci apátság Dallasban, ferencesek Ohióban, jezsuiták New Yorkban, Washingtonban és Torontóban, piaristák Buffalóban és Devonban. A külföldi magyarok püspöke: Miklósházy Attila SJ. Az amerikai magyar főlelkész: Mustos István piarista.

A magyar Egyház szentjei

Szentek az Egyházban

Az Egyházban nem a hivatalviselők a fontosak, hanem a szentek. Ők jelzik Isten hatalmát, aki kegyelmével nemcsak a bűnösöknek irgalmaz, hanem valóságosan átalakít. Az Egyház nem volna az, aminek lennie kell, ha nem volnának szentjei. A hívek számára ajánlott olvasmány nem az erkölcsstan, hanem a szentek élete. Hogy mi a keresztény életszentség, Jézuson és szentjein olvasható le. Életük nem fordítható le általános elméletbe. Ezért a szentséget mindig újra ki kell találnia minden kereszténynek. A kanonizált szentek kezdeményezők, teremtő példaképek egy bizonyos időszakban. Új stílust alkotnak. Tapasztalatilag bizonyítják, hogy így is lehet – aszkétaként, remeteként, püspökként, pápaként, szerzetesként, lovagként, királyként, házasemberként – kereszténynek lenni.

Ezer éven át formális eljárás nélkül, a keresztény nép spontán módon kezdte vértanú és egyéb szentek tiszteletét. A második keresztény évezredben már csak azt lehet nyilvános tiszteletben részesíteni, akit az Egyház hivatalosan a boldogok vagy szentek lajstromába (*canon*) fölvelt. A szentté avatást 1171-től, a boldoggá avatást 1634-től a pápák tartják fenn maguknak. A teológusok véleménye szerint az Egyház ebben az ítéletében tévedhetetlen. A boldoggá és szentté avatási eljárás lefolyását utoljára 1983-ban II. János Pál pápa szabályozta.

1083-ban Székesfehérvárott püspökök és apátok jelenlétében, a sírok fölnyitásával és az ereklyék oltárra emelésével megtörtént István király és fia, Imre herceg szentté avatása. Ugyancsak László uralkodása alatt emelték föl Szent Gellértet is. A többi Árpád-házi szentet már pápák kanonizálták: így a bátor királyt, Szent Lászlót III. Béla sürgetésére 1192-ben III. Caelestinus pápa, Szent Erzsébetet halála után négy évre (1235) IX. Gergely. Margit szenttéavatási eljárása rögtön halála után elkezdődött, kanonizációja mégis csak 1943-ben következett be. Nővérét, Kingát (Kunigunda) 1999-ben avatta szentté II. János Pál.

A magyar királyok udvarában járatos cseh Adalbertet II. Szilveszter avatta szentté 999-ben. A velencés Gellért szentté avatása László királyunk kezdeményezésére történt.

Minden szent vizsgálatát az utókornak négy időszférában kell végrehajtani: 1. a szent élete, 2. a kanonizáció aktuálpolitikai célzata, 3. a legenda tanúsága, 4. a legenda és a szent utóélete.

A román kor szentjei

Szent István, az apostoli király (†1038)

A keresztény királyeszményt korábban is megfogalmazták (pl. Szent Ágoston), de csak István tette magáévá olyan átéléssel, hogy szigorú követésén túl irodalmilag is megörökítette fiához írt Intelmeiben. Ő az a gyakorló keresztény uralkodó, aki politikai és hadi tevékenysége közepette is érvényesíti az erkölcsi normákat.

Egyéniségét és tetteit a források (legendák és krónikák) egymásnak ellentmondó vonásokkal örökítették meg. Ezek két végletes pólus közé sarkíthatók: szentség és kegyetlenség.

Figyelemre méltó az amúgy kritikus Thietmar merseburgi püspök véleménye: „Sohasem hallottam valakiről, aki így kímélte volna a legyőzöttet”. – Német császári írnokok jelzői: pius, mitissimus (nem pedig: invictus, gloriosissimus). Törvényeiben nyoma sincs a vakításnak és akasztásnak mint büntetésmódnak, a csonkítás ritka eseteiben megadta a tinóval vagy más úton való megváltás lehetőségét.

Ami egy adott társadalomban elfogadott magatartásmód, annak nincs karakterológiai értéke. A kegyetlenségnek azt a jellemből fakadó megnyilatkozását, amely mások

tönkretételének élvezésével vagy kíntásának közönyös szemlélésével írható körül, Istvánról egyetlen forrás sem tanúsítja.

István király az ősi társadalmi rendet és hiedelemvilágot szüntette meg, megbolygatta a társadalom zömének mindennapi életét, s mivel ezt erővel és következetesen vitte véghez, népszerűtlenné vált. Az utódok előtt is ő volt a nagy király, aki sok fájó dolgot művelt velük.⁴²

Szent Imre herceg (†1031)

A magyar krónika írója az Istvánhoz méltó királyi utódot látta benne: „ifjúsága virágjában volt, isteni ajándékok a közönséges emberi természet fölé magasztalták, föl volt fegyverkezve az igazságosság, bölcsesség, vitézség, mérséklet, okosság, tudomány, szerénység, irgalmasság, jószág, bőkezűség, megalázkodás és türelem erényeivel, ékes volt a többi katolikus és államférfiúi virtusokkal is.”

A XII. sz. elején élt legendaíró a papi nőtlenség gondolatának akart hazai eszményképet állítani, amikor Imrét mint szűz házasságban élő szent királyfit mutatta be. Ezért a legendában ő elsősorban a szerzetesi hagyományok iránt érdeklődik. A gyermek Imre az egyháziakat csodálatba ejtő vallásos magatartást tanúsított. Szent Márton hegyén (Pannonhalmán) a szerzeteseket vallásos buzgalmuk szerint jutalmazta csókkal, a legtöbbet Mór, a későbbi pécsi püspök kapta. Amikor István király éjjel belesett Imre szobájába, buzgó imádságba mélyedve látta őt. Vallásossága megfelelt környezetének: a szent apa és anya (Gizella) mellett szent életű nevelők sorát látjuk.

Elkerülve szülei udvarából bizonyára elfoglalta a dukátust (bihari hercegség), és apja rábízta a „királyi sereg” parancsnokságát. Néhány hónappal a német támadás visszaverése után 1031. szeptember 2-án, a Hildesheimi Évkönyvek följegyzése szerint, egy vadászaton vadkan áldozata lett. Vadászszenvedélyéről lengyel kútfők is tanúskodnak.

Halála után feleségének vallomásából derült ki a titok, hogy utódokat akkor sem hagyott volna hátra, ha tovább él. Szerzetesélethez illő, tisztasági fogadalmát ugyanis a házasságban is fönntartotta.

Szent Imre példája figyelmeztet, hogy a „barbár ősök” kereszténnyé lett ivadékai már a harmadik nemzedékben az új, keresztény eszme minden változatát követték, s hitükért semmiféle áldozattól sem riadtak vissza.

Szent Gellert vértanú püspök (†1046)

„Eredet szerint támada Velencének királyi városából... (Kisgyermekként klostromban) gyarapszik vala minden lelki jószágban nagy sokaknak felette” – írja az Érdy kódex névtelen kartauzija. A San Giorgio kolostor apátja volt, amikor útra kelt Jeruzsálem felé, de szerencsésen hazánkba vetődött. 1015-ben „jöve Péccsé Maurus pispekhez”, aki bemutatta a királynak. Szent Imre nevelője lesz, 1023-ban pedig a bakonybéli monostorba vonul vissza. A marosmenti egyház szervező püspöke.

Emberközelségéről árulkodik a szolgálólány dalának hallgatása: „Hallod-e a magyarok symphoniáját? Szerencsés az az asszony, ki másnak hatalma alá helyezve ily édesen végzi vidáman, zúgolódás nélkül a köteles szolgálatot”.

⁴² Tetteinek emlékét a hazai és külföldi krónikák mellett legendái is őrzik. A Legenda Maior Szent László korában készült, szentté avatásának előkészítésére, a Legenda Minor Kálmán király idejéből való, 1100 tájáról; a Hartvik püspöktől írt legenda még későbbi.

Szembefordul Aba Sámuel királlyal („jobb háborkodni, mintsem az igazságot hallgatás alá rejtve eltapodni”). Vata pogánylázadása alatt Budára indul. A pesti révnél a pogányok elfogták, és „egy nagy hegyről, kinek Kelen-föld” volt a neve, szekerstül a mélybe taszították.

Életéről forrás a Legenda minor, amely a XII. sz. elején Csanádon keletkezett, a Legenda maior a XIII. századból való. Fönnmaradt műve: a Deliberatio, a Nabukodonozor által kemencébe vetett három ifjú éneke (Dán 3) fölött való elmélkedés a magyar misztikus iskolának vetette meg alapját. A pelyhező magyar teológiai műveltségnek bátorító ösztökélést adott.

Szent László, az egyházat és országot védő uralkodó (†1095)

Béla királyunk és a lengyel Richeza fia. Bátyja, Géza után 1077-ben az idoneitás alapján lett király Salamon ellenében. Kétszer házasodott. Piroska lánya Bizáncban császárné lett, és Iréné néven szentként tisztelik.

Több alkalommal harcolnia kellett a keletről érkező nomádokkal: a kománokkal és úzokkal. Szlavóniát is meghódította, de a keresztény Horvátország ellen nem támadt. A nép szívesen emlékezett a létbiztonságot, a békés termelőmunka föltételeit megteremtő királyra. A harmadik kereszteshadjárat nyomában járó vallásos buzgalom tette aktuálissá kanonizálását 1192-ben. A francia mintát megelőzve ő a keresztény lovagkirály. Mivel nem volt hajlandó magára venni a Szentszék hűbérét, ezért halogatták szentté avatását. Legendáját 1205-ben írták.

A nép széles rétegeiben meggyökerezett tisztelete annak az uralkodónak szólt, aki a Szent István halála óta eltelt évtizedek zavarai után újra rendet és biztonságot teremtett, az országot pedig megvédte. A pogányságba visszasóvárgó magyarok is megszerették László királyban a keresztény vallást, annak ellenére, hogy törvényei István királyénál szigorúbbak voltak. „Csatabárdos szent a mi nemzeti ideálunk” – mondja Prohászka Ottokár.

„Bűnös ember vagyok, mert a földi méltóság teendőit nem lehet gyakorolni súlyos vétek nélkül” – írta Monte Cassino apátjának.

A gótikus kor szentjei

A Krisztushoz való hasonlóság eszméjét a román korban az uralkodók szinte kisajátították, ők Krisztus helytartóinak tudták magukat; a gótikában nem a társadalmi rang, nem a méltóság adja a Krisztushoz hasonlóságot, hanem a hozzá hasonló, megalázott szenvedés, a misztikus keresztire való felszögezettség.

Szent Erzsébet (1207–31)

II. Endre királyunk és Andechs-Meráni Gertrúd leánya Sárospatakon született. Négy évesen – nagy magyar kísérettel – Thüningiába viszik, ahol Lajos tartományi gróf felesége, később három gyermekének anyja lett. Fiatal asszonyként megismerkedett a ferences lelkiséggel. Egyszerű ruhákban járt, támogatta és látogatta a szegényeket. „Hogyan viselhetnék aranykoronát, amikor az úr töviskoronát visel és értem hordja?” Szerető férje támogatta jótevékenységét, de egy kereszteshadjárat során meghalt. 1227-ben az özvegyet eltávolítják Wartburgból. Marburgban özvegyi vagyonából kórházat alapított, ahol ő maga ferences harmadrendi ruhában ápolta a beteget. Nem kívánt hazatérni szülőhazájába, de halála előtt magyar dalt énekelt. Életéről – a gyors szenttéavatási vizsgálat miatt – bőséges egykorú forrás áll rendelkezésünkre.

Mi magyarok nem sajátíthatjuk ki (német nevelés), de azért magyaros tulajdonságok jellemezték. Ilyen a mesterkéletlen spontán viselkedés: elébeszalad férjének, Lajosnak, és ezer csókkal köszönti; hol csapongóan vidám, hol hirtelen elboruló alkat. „Az ember nem tud úgy

nézni rá, hogy ne örüljön neki”. *Iocundissima*, de nem csupán magában volt boldog, az embereket szintén azzá akarta tenni. Tüzet gyújt a koldusoknak: „Azt mondom nektek, örömet kell szerezni az embereknek. Menjünk, énekeljünk velük”. Magyaros tulajdonság a „pazarlás” képessége? Nem lehet eltántorítani a nagylelkűségtől. Magyar ravaszkodás: amikor lelki vezetője, Konrád testvér csak kisebb érmék kiadását engedélyezte neki, kisebb, de a rézpénznél értékesebb „ezüstfilléreket” készített.

Mise alatt gyönyörködik férjében: „Istenhez fűződő szeretetembe Lajost belefoglalom, s remélem, hogy Isten, aki megszentelte a házasságot, örök életet ad majd nekünk.” Jézus kinyilatkoztatja: nem az elvonulást, nem az aszkézist kívánja. Erzsébet sem aszkéta: akkor nem eszik, ha igazságtalan az étel eredete. „De jó nekünk, ma aztán eszünk és iszunk”.

A verést és megaláztatást türelemmel viseli. „Szívesen kell eltűnnünk minden szenvedést, hiszen olyanok vagyunk, mint a folyó partján a nád. Ha megárad a folyó, lehajlik a nád és elmerül, a víz pedig átzúdul fölötte anélkül, hogy megsértené. Ha azonban megszűnik az áradás, a nád ismét kiegyenesedik, és erejének teljében vidáman és fölüdülten növekszik tovább.” Derűsen figyel, hogy akar lelkivezetője szentet faragni belőle. Ellenszenves személyekkel veszi körül. Fizikailag is bántalmazta, mert egy fertőző beteg kislányt ápolt.⁴³

Szent Kinga-Kunigunda (1224–92)

IV. Béla királyunk és a görög Laszkarisz Mária legidősebb lánya. Már szüzességi fogadalmat tett, amikor szülei – államérdekre hivatkozva – 1239-ben eljegyezték Boleszláv krakkói herceggel. Hatására férje szintén örök tisztaságot fogadott a krakkói székesegyházban, a nép ezért „Szemérmes Boleszlávnak” nevezte el. Uralkodásuk alatt a tatárok ismételtelen földúlták országukat. Kinga királyné élete imádságban és a szegények, betegek ápolásában telt el. Férje halála (1279) után az ószandeci klarisszák közé lépett, és ott is halt meg mint főnöknő. II. János Pál 1999-ben avatta szentté. Életrajzát Longinusz János írta meg.

Szent Margit (1242–70)

A tatároktól üzött IV. Béla királyunk és Laszkarisz Mária gyermeküket Dalmáciában még születése előtt Istennek ajánlották. Három évesen átadták a veszprémi domonkos nővéreknek nevelésre. A király kolostort épített számukra a Nyulak szigetén. Margit 12 évesen szerzetesi fogadalmat tett, későbbi kéréit elutasította. Emiatt apja elfordult tőle, és a zárdát is sújtotta. A nővérek ezután elidegenedtek tőle.

Életében mintaszerűen megnyilvánult a gótikus lelkiség két jellegzetes vonása: lángoló szeretet a szenvedő Krisztus iránt és a másokért áldozatul magára vállalt önsanyargatás. Nővérei megfellebbeztek hazájukról, Margitnál a haza is beletartozik misztikus tudatának áldozatába. Környezete nem fogta föl, hogy ő a gótikus misztika egyik első képviselője. Krisztus keresztségének látványa kislány korától kezdve egy egész életen át tartó zokogásra indította (sírás és öröm csak imádságban). Hamar és erélyesen leszoktatta nővértársait arról, hogy benne a királylányt tiszteljék. Idegenkedett saját származásától, de örömmel emlékezett szent őseire, önmegtagadásában az ő hősiességük folytatását látta.

Viseltes és foltozott ruházatával a szegénység szeretetét tanúsította. Végezte a legalantasabb munkákat, ápolta a legsúlyosabb, utálatot keltő betegeket.

Lelkületét maga tárta föl egyik nővértársának, aki sokallta fokozott vezekléseit a IV. Béla és fia, István között kitört háborúskodás alkalmával: „Az Anyaszentegyház, minden hívő kereszténynek anyja, az ő tagjaiban metéltetik, igen keményen gyötretik, és ti azt mondjátok énnekem: Mít teneked benne?

⁴³ Elfriede Kiel: A szeretet nagy szentje. Árpádházi Erzsébet. Bp. 1970.

A világ semmiféle formában nem érdekelte. A gazdagságot mindenestül megvetette, mivel a tiszta élet akadályát látta benne. Szolgálni akart, lemondva hatalomról és saját akaratáról. Ez az önkéntes szegénység, önkéntes áldozatvállalás tette legendás alakká. Misztikus tehetségét környezete nem fogta föl. Önmagának volt legnagyobb kínzója: cilicium, szögekkel kivert saru, sündisznóbőr korbács, vas öv.

Halála után magyar főpapok sietve elkezdtek a szenttéavatási vizsgálatot, ennek jegyzőkönyve elveszett. Megmaradt azonban lelkiatyjának, Marcellus fráternek 1275-ben írt legendája. A következő évben a pápa olasz papokat küldött. Az általuk készített jegyzőkönyv latin szövege fennmaradt. Élettörténetét a XIV. sz. elején írták meg, Ráskay Lea másolatában maradt ránk, egy 1520 körüli kódexben.

A vallásháborúk kora

A kassai vértanúk

Körösi Márk (*1588) horvát családból származott, tanulmányait Grácban és Rómában végezte a jezsuiták kollégiumában. 1615-ben kezdte papi működését. A nagyszombati papnövelde rektora, majd esztergomi kanonok, komáromi főesperes lett, ő igazgatja a Kassa mellett lévő széplaki uradalmat. A katolikus hit védelmére Kassára ment, hogy az ott lelkipásztorkodó két jezsuitának segítsen.

Grodecz (Grodziecki) Menyhért (*1584) Sziléziában született lengyel családban, Brünmben lett jezsuita, Prágában végzi a teológiát és 1614-ben a Vencel-kollégium igazgatója lesz. Utolsó fogadalmára Homonnán készült.

Pongrácz István (*1582) Alvincen született előkelő erdélyi család sarjaként. A kolozsvári kollégium befejezése után jezsuita novícius Brünmben, Ausztriában, 1615-ben a homonnai kollégium tanára. 1618-ban Kassán Dóczy András császári kapitány kérésére átveszi Grodeczcel a város alig kétszázra zsugorodott katolikus közösségének lelki gondozását. A környéken oly sikerrel missziózott, hogy Alvinczi Péter református prédikátor szava szerint: „Amíg ez az egy jezsuita él, addig felekezetünk nem remélhet nyugtot.”

Bethlen Gábor hadának egyik csapata Fáy Péter vezetésével Jászón kardélre hányatta az egri káptalan néhány tagját. Rákóczy György hajdúi 1619-ben elfoglalták Kassát, és mindhármukat arra akarták kényszeríteni, hogy az új valláshoz szegődjenek. Midőn ez nem sikerült nekik, borzalmasan megkínózták és megcsonkították, majd a szemétdömbbe dobták ki őket, ahol Pongrácz még húsz órát élt. Ereklük a nagyszombati jezsuita templomban vannak.

A boldoggáavatási eljárást Pázmány Péter bíboros 1628-ban indította el. A koronatanú egy Eperjessy nevű sekrestyés volt. VIII. Orbán megengedte magántiszteletüket. Boldoggá avatásukra 1905-ben került sor. II. János Pál 1997-ben Kassán szentté avatta őket.

A XX. század magyar szentjei

Hős püspökök

Apor Vilmos (1892–1945)

Segesváron született altorjai báró Apor Gábor és gróf Pálffy Fidélia házasságából (9 gyermek). Gyermekkorát Bécsben és Mosonban töltötte. Jezsuita diák. Innsbruckban végzi teológiai tanulmányait és doktorál. 1915-től a nagyváradai egyházmegye papja. Fiatalon lesz Gyula megyeszékhely plébánosa (1918–41). 1941-ben győri püspök. Aláírta a dunántúli püspökök levelét, amelyben Szálasi nemzetvezetőtől a háború beszüntetését kívánták. „Hadat üzent” Hitlernek, amikor nem engedték be a győri gettóba. 1945 nagypéntekjén szovjet katonák meglőtték, mert nem engedte elhurcolni a püspökség pincéjébe menekült fiatal nőket. Sérülésébe április 2-án belehalt. II. János Pál 1997-ben Rómában a boldogok sorába iktatta.

Mindszenty József (1892–1975)

A Vas megyei Mindszenten született Pehm János és Kovács Borbála első gyermekeként. Szombathelyen végezte tanulmányait a premontrei gimnáziumban és a papnöveldében. 1915-ben szentelték pappá. A tanácsköztársaság idején szenvedte első fogságát. 1919–44-ig zalaegerszegi plébános. Egy évig veszprémi püspök. Ő fogalmazza a dunántúli püspökök emlékiratát Szálásinak. Ezért a nyilasok Sopronkőhidára hurcolják. 1945 őszén elvállalja az esztergomi érsekséget. Mint az ország első közjogi méltósága három évig küzd a terjeszkedő kommunista diktatúrával, tiltakozik a felvidéki magyarok és a magyarországi németek kitelepítése ellen, prédikációival az egész országban igyekszik ébren tartani a hitéletet. 1948. december 26-án lefoglalják, 39 napig kínozzák az Andrássy út 60-ban (ÁVH), hogy terhelő vallomást csikarjanak ki tőle; majd a népbíróság életfogytiglani fegyházra ítéli.

1956 októberének utolsó napjaiban kiszabadítják felsőpetényi háziőrizetéből, és Budapesten átveszi a főegyházmegye vezetését, rendezti a személyi kérdéseket. November 3-án este még rádiószózatot intézett a nemzethez, majd az újabb szovjet támadás elől az amerikai nagykövetségre menekült. A Szabadság téren töltött 15 évet. 1971-ben VI. Pál kívánságára elhagyta az országot. Római látogatása után Bécsben telepedett le, onnét indult lelkipásztori utakra, a magyarok megerősítésére több kontinensen. Megírta Emlékiratait. 1973. év végén a pápa megüresedettnek nyilvánította az esztergomi széket. Meghalt 1975. május 6-án. Ideiglenesen Mariazellben temették el, a rendszerváltozás után holttestét hazahozták Esztergomba.

Márton Áron (1896–1980)

Csikszentdomonkoson született Márton Ágoston és Kurkó Julianna földművesek házasságából. Iskoláit szülőfalujában, Somlyón, Szeredában és Gyulafehérvárott végezte. Három évig katona, hadnagyként szerel le három sérülés után. 1920-ban szemináriumba lép, négy év múlva pappá szentelik. Kápláni és hittanári működés után a püspöki aulában szolgál, majd a kolozsvári Szent Mihály plébániát vezeti. 1938-tól állt a gyulafehérvári egyházmegye élén. Amikor az egyházmegye 1940-ben négy évre kettészakadt, ő székhelyén – román uralom alatt – maradt. A kommunizmus térhódításakor 1949-től hat évig különböző börtönökben sínylődik. 1957-től tíz évig Gyulafehérvárott háziőrizetben. 1968-ban elkezd diadalmas

bérmaútjait. 1972-ben kezdődik súlyos rákbetegsége, segédpüspököt kap dr. Jakab Antal személyében, akinek fokozatosan átadja az egyházmegye kormányzását.

Más példaképek

Batthyány-Strattmann László (1870–1931)

Dunakilitiben született ősi főnemesi család gyermekeként. Tanulmányait jezsuitáknál végezte, érettségi után gazdaságtant és bölcseletet tanult. Filozófiai, majd orvosi doktorátust szerez.

1898-ban feleségül vette Coreth Mária Teréziát; 11 gyermekük lesz. 1901-ben köpcsényi, majd körmendi kastélyában kórházat rendezett be. Elsősorban a környék szegényeit gyógyította ingyen, gondoskodott anyagi és lelki támogatásukról is. Birtokai jövedelmének kétharmadát emésztette föl kórháza; orvosi tevékenységét súlyos állami adók is terhelték. 1916-ban feleségével és Ödön fiával együtt belépett a ferences harmadik rendbe. Naponta misét hallgatott és több órát imádkozott. Gyötrelmes betegségét mintaszerű türelemmel viselve halt meg. A bécsi és a szombathelyi egyházmegye boldoggá avatásáért folyamodott.

Kaszap István (1916–35)

Székesfehérvárott született Kaszap Lajos postafőellenőr és Winkler Róza házasságából. Középiskolai tanulmányait az ottani ciszterciek gimnáziumában végzi. 17 éves korában Dunántúl ifjúsági tornászbajnoka. Érettségi után belép a jezsuita rendbe. Nemsokára súlyos betegség lesz úrrá szervezetén: mandulagyulladásal kezdődött, majd gennyes sebek, fekélyek borították el egész testét. El kellett hagynia a noviciátust. Rettenetes kínok között halt meg.

Tervszerűen és tudatosan edzette magát, tanulásban erős akarattal és szorgalommal színjelessé küzdött föl magát. Egész életében megmaradt szerénynek, önzetlennek, szolgálatkészek és egyenes jelleműnek. Megbetegedése után életcéljául tűzi ki, hogy „szeretettel, szenvedéssel” szolgálja Jézus Szentséges Szívét.

Függelék

I. A Római Kúria Kongregációi

Hittani Kongregáció (Joseph Ratzinger)

A Keleti Egyházak Kongregációja (A. Silvestrini)

Az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció (A. M. Javierre Ortas)

A Szenttéavatási Ügyek Kongregációja (A. Felici)

A Püspöki Kongregáció (Bernardin Gantin)

A Népek Evangelizációjának Kongregációja (Jozef Tomko)

A Kléruskongregáció (Dario Castrillon-Hoyos; a titkár: Ternyák Csaba érsek)

A Megszentelt Élet Intézményei és az Apostoli Élet Társaságai Kongregációja (E. Martinez Somalo)

A Szemináriumok és Oktatási Intézmények Kongregációja (Pio Laghi)

A Világiak Pápai Tanácsa (E. F. Pironio)

A Keresztény Egység Elősegítésének Pápai Tanácsa (Edward Cassidy)

A Család Pápai Tanácsa (A. Lopez Trujillo)

Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa (Roger Etchegaray)

A „Cor Unum” Pápai Tanácsa

A Vándorlók és Utazók Lelkigondozásának Pápai Tanácsa

Az Egészségügyi Dolgozók Lelkigondozásának Pápai Tanácsa

A Pápai Törvénymagyarázó Tanács (V. Fagiolo)

A Vallások közti Párbeszéd Pápai Tanácsa (F. Arinze)

A Kultúra Pápai Tanácsa

A Tömegtájékoztatás Pápai Tanácsa

II. A hazánkban működő férfi szerzetesközösségek

	Házak száma	Tevékenységük
Nagy Szent Bazil Rend	2	pasztorálás
Magyar Bencés Kongregáció	6	oktatás, kultúra
Ciszterci Rend Zirci Kongregációja	6	szemlélődés, nevelés
Szent Domonkos Rend	3	pasztorálás
Kapisztrán Ferences Rendtartomány	9	evangelizálás
Szűz Máriáról nev. Ferences Tart.	7	pasztorálás
Betegápoló Irgalmas Rend	1	ápolás
Isteni Ige Társasága	3	misszió
Jézus Társaság	12	apostolkodás
Kapucinus Tartományfőnökség	4	pasztorálás
Sarutlan Karmelita Rend	10	szemlélődés, plébánia
Keresztény Iskolatestvérek	1	tanítás
Missziótársaság	2	pasztorálás
Mária Iskolatestvérek	1	oktatás
Minorita Rend	2	pasztorálás
Magyar Pálos Rend	5	pasztorálás
Piarista Rend	7	oktatás
Premontrei Rend, Csorna	6	pasztorálás
Premontrei Rend, Gödöllő	2	pasztorálás
Szalézi Szent Ferenc Társaság	9	ifjúság
Szervita Rend	3	pasztorálás
Szent Ferenc Kistestvérei	1	ifjúság
Kamilliánus Kolostor	1	ápolás

III. A hazánkban működő női szerzetesközösségek

	Házak száma	Tevékenységük
Angolkisasszonyok Szerzetesrend	5	tanítás
Annunciáta Nővérek Kongr.	4	ápolás
Assisi Szent Ferenc Leányai	2	vegyes
Szent Benedek Rendi nővérek	1	monasztikus élet
Ciszterci Nővérek Regina Mundi	1	monasztikus élet
Ciszterci Nővérek, Kismaros	1	monasztikus élet
Domonkos Kontemplatív Nővérek	1	monasztikus élet
Domonkos Nővérek Apostoli Kong.	6	tanítás
Egyházközségi Nővérek Társasága	2	plébánia
Ferences Mária Misszionárius Nővérek	2	vegyes
Szeretet Leányai Társulata	5	vegyes
Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek	7	vegyes
Isteni Szeretet Leányai	6	szociális
Isteni Üdvözítő (Szalvátor) Nővérek	4	vegyes
Jézus Isteni Szívéről n. Karmeliták	1	szociális
Jézus Kistestvérei	3	szemlélődés
Jézus Szíve Társasága (Népkeányok)	12	vegyes
Jó Pásztor Nővérek	1	szociális
Sarutlan Kármelita Nővérek, Pécs	1	monasztikus élet
Keresztes Nővérek	6	vegyes
Legszentebb Üdvözítő Leányai	3	vegyes
Magyarok Nagyasszonya Társaság	1	szociális
Örökimádó Nővérek	3	szemlélődés
Női Kanonokrend, Pécs	1	vegyes
Szegény Iskolanővérek	6	tanítás
Kalocsai Iskolanővérek	7	tanítás
Nagy Szent Bazil Rendi Nővérek	1	szociális
Szent Orsolya Rend	10	tanítás
Jézus Szíve Nővérek Társasága	1	hitoktatás
Premontrei Női Kanonokrend	4	szemlélődés
Don Bosco Nővérek	2	tanítás
Szatmári Irgalmas Nővérek	10	vegyes
Szent Benedek Leányai Társaság	3	szociális
Ferences Szegénygondozó Nővérek	6	szociális
Szent Benedek Betegápoló Nővérek	1	ápolás
Eucharisztia Szolgálóleányai	1	szemlélődés
Szent Szív Társaság (Sacré Coeur)	2	tanítás
Szeretet Misszionáriusai	2	szociális
Szervita Nővérek, Budapest	5	szociális
Szociális Missziótársulat	2	szociális
Szociális Testvérek Társasága	5	közügyek
Klarissza Remeteség, Szécsény	1	szemlélődés
Vizitáció	1	monasztikus élet

Szűz Mária Társasága	1	vegyes
UNUM	3	apostoli
Vinculum Caritatis Közösség	9	lélekmentés
Segítő Nővérek	2	szociális
Schönstatti Mária Nővérek	1	családpasztorálás
Notre Dame Női Rend, Zalaegerszeg	1	tanítás
Szent Krisztiána Nővérek	1	nevelés
Úti Boldogasszony Társasága	1	szolgálat
Szeplőtelen Szűz Mária Szolgálóleányai	1	szociális
Szervita Nővérek, Mezőkeresztes	1	pásztorálás
Mária Szíve Leányai Társasága	2	vegyes
Assisi Szent Ferenc Betegápoló Nővérek	4	ápolás
Nyolc Boldogság Katolikus Közösség	2	monasztikus élet
Regina Pacis	1	szemlélődés
Szent Ferenc Kisnővérei	3	evangelizálás
Esztergomi Boldog Özséb Nővérei	1	szemlélődés
Krisztus Ügye „Das Werk”	2	apostolkodás
Szent József Nővérek	1	családterápia

IV. Lelkiségi mozgalmak Magyarországon

Antiochia
Bárka Közösség
Bencés Oblátusok és Obláták
Betánia
Bokor
Ciszterci Obláció
Communione e Liberazione
Emmanuel Közösség
Az Élet Kenyere közösség
Equipes Notre-Dame
Ferences Világi Rend
Házas Hétvége
Hét Láng
Hit és Fény
Jézus Szíve Társasága
Kalász + Új kalász
Kamilliánus Család
Katolikus Ifjúsági Mozgalom
Katolikus Ifjúsági és Felnőttképzési Szövetség
Katolikus Karizmatikus Megújulás
Keresztény Értelmiségi Társaság
Keresztény Értelmiségiek Szövetsége (KÉSZ)
Kolping Szövetség
Krisztusi Élet Közössége
Magyar Cserkészszövetség, Táborkereszt Katolikus Közösség
Magyar Pax Romana Fórum
Magyar Schönstatt Családmozgalom
Magyarok Nagyasszonya Társaság
Magyarországi Cursillo
Mária Légió
Mária Műve (Fokolare Mozgalom)
Máriás Papi Mozgalom
Mi asszonyunkról nevezett Kalocsai Iskolanővérek világi rendje
Neokatekumenális Út
Piarista Testvériség
Regnum Marianum közösség
Szent Domonkos szerzetesrendjének világi közösségei
Szent Egyed Közösség
Szociális Testvérek
Taizéi Közösség
Vinculum caritatis

V. A katolikus sajtó Magyarországon

Aranyág (Budapest)
Egyházforum (Budapest)
Görög Katolikus Szemle (Nyíregyháza)
Hitélet (Szeged)
Igen – Katolikus ifjúsági lap (Budapest, havonként)
Jel – Spirituális és kulturális folyóirat (Budapest, Keresztény Értelmiségek Szövetsége)
Jeromos füzetek – Biblikus-lelkipásztori, gyakorlati folyóirat (Budapest)
Keresztény élet (Miskolc-Budapest)
Magyar Kurír (Budapest)
Pannonhalmi Szemle (Pannonhalma)
A Szív – Katolikus világnézeti tájékoztató (Budapest)
Távlatok – A magyar jezsuiták folyóirata (Budapest)
Teológia (Budapest)
Új Ember (Budapest) hetilap
Új Kalász (Szolnok)
Új Misszió (Miskolc)
Vigilia (Budapest) havi folyóirat
Zászlónk – katolikus diáklap (Budapest, Regnum Marianum, évente tízszer)

VI. Katolikus kiadók

Agapé Kiadó Kft. (Szeged)
Bencés Kiadó (Budapest)
Christianus Kft. (Budapest)
Ecclesia Szövetkezet (Budapest)
Korda Kiadó (Kecskemét)
Márton Áron Kiadó (Budapest)
Szent Gellért Egyházi Kiadó (Szeged-Budapest)
Szent István Társulat (Budapest)
Szent Maximilián Lap- és Könyvkiadó (Miskolc)
Új Ember és Vigilia Kiadóhivatal (Budapest)